

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK

MÅNEDSSKRIFT

Vilh. la Cour: Da drenge sad om Hedeby

Joh. H. F. Petersen: Satrupdage med H. F.

Karsten Svendsen: Fem jordlovsforslag før EF

Marius Schildt: Fr. Joh. Henrik Trost

Chr. Thorup Nielsen: Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Jens Lampe: Søfarere fra Notmark sogn

Erik Lorenzen: En tur til Mørke

Sigfred Jespersen: Supplerende bemærkninger til Chr. Stenz

En preussisk bekendtgørelse

Bog anmeldelser

Grænselandsdagbog

FEBRUAR

2 · 1972

48. ÅRGANG

BRONZEALDERENS SMÅBILLEDKUNST

Haderslev museums forelæsningsrække over bronzealderen slutter med en forelæsning tirsdag d. 22. februar ved mag. art. Jørgen Jensen om: Bronzealderens småbilledkunst, og endelig en forelæsning den 7. marts ved mag. art. Erik Jørgensen: Om jernalderens opdagelse i

Danmark og Sønderjyllands tidlige jernalder.

Forelæsningerne finder sted på Haderslev handelsskole, Kroghs Kobbøl 2, kl. 20.

Oplysninger: (045) 2 23 62.

Har De sikret Dem et eksemplar af den nye bog om maleren Jes Jessen?

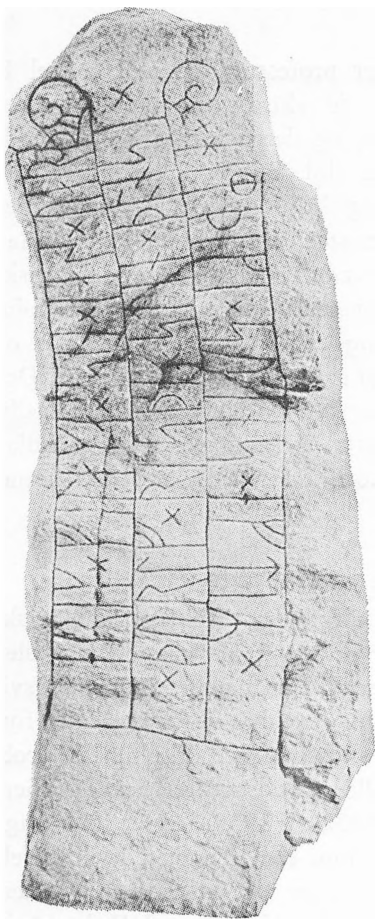
Hanne Poulsen: Jes Jessen. Maleren fra Åbenrå er en særdeles smuk bog, der har fået en meget rosende omtale i dagspressen i hele landet. Den er rigt illustreret og er som noget nyt inden for serien Sønderjyske levnedsløb forsynet med flere farveplancher. Alligevel er det muligt at sælge bogen til Historisk Samfunds medlemmer for kun kr. 18.-. Normalprisen er kr. 31.-.

- en stor del af oplaget er allerede solgt!

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

der udsendes af Historisk Samfund for Sønderjylland som selvstændig-publication, koster 30,- kroner årlig i abonnement (incl. MOMS og forsendelse). Abonnementet og enkeltnumre (3,75 kroner stykket, særnumre beregnes der

dog en højere pris for) kan bestilles hos ekspeditionen, Landsarkivet, Åbenrå, telefon (046) 2 46 83, eller på redaktionens adresse: H. P. Hanssensvej 9, Haderslev, telefon (045) 2 17 37. Prøvenumre tilsendes gerne og gratis.

Erik-stenen

Thorulv, hirdmand hos Sven, rejste denne sten efter sin fælle Erik, som fandt døden, da »drenge« belejrede Hedeby; og han var styresmand, en meget velbyrdig »drenge«.

Da drenge sad om Hedeby

AF VILH. LA COUR

Som overskrift citeres et brudstykke af teksten på den runesten, der i 1796 endnu lå nedsinket i en mark ved Vedelspang kort syd for Halvkredsvolden omkring Hedeby, men siden fik en omtumlet tilværelse – først opstillet i Louisenlunds slotspark, derefter bragt til Kiels oldsagsmuseum og slutteligt indlemmet i museet på Gottorp. Dens in-

skription godtgør, at den efter en belejring af Hedeby er rejst af »Svends himpigi« Thorulv over dennes fælle Erik, der havde været »styresmand«, en »meget god drenge«. Ristningen og rejsningen må være foretaget efter en belejring af Hedeby, der er endt med Svends erobring af byen.

En anden runesten kom i 1857 til syne

ved foden af en gammel gravhøj umiddelbart vest for Oksevejen og syd for Bustrup, altså ligeledes nær Halvkredsvolden. Øst for vejen havde der ligget en anden høj, som var sløjfet i 1830'erne, og tilsammen havde man kaldt de to høje for Tvebjerg. Ved sløjfningen af den østlige havde man fundet et af kampesten bygget gravkammer, der ingen interesse har i den her behandlede sammenhæng. I den vestlige høj fandt man derimod ved en udgravning i 1889 spor af en egetræskiste, hvis planker havde været sammenholdt med jernnagler, og i den rester af et mandslig, lagt med hovedet i sydvest og fødderne i nordøst. Gravgoods kunne ikke påvises. Højen blev siden fredlyst og runestenen genrejst. Dens ristning siger, at den er sat af »Svend konge« til minde om hans »himþiga« (acc. sg.) Skarde, der var faret i vest(erviking), men nu havde fundet døden »ved Hedeby«.

Runeindskrifterne var desværre udaterede

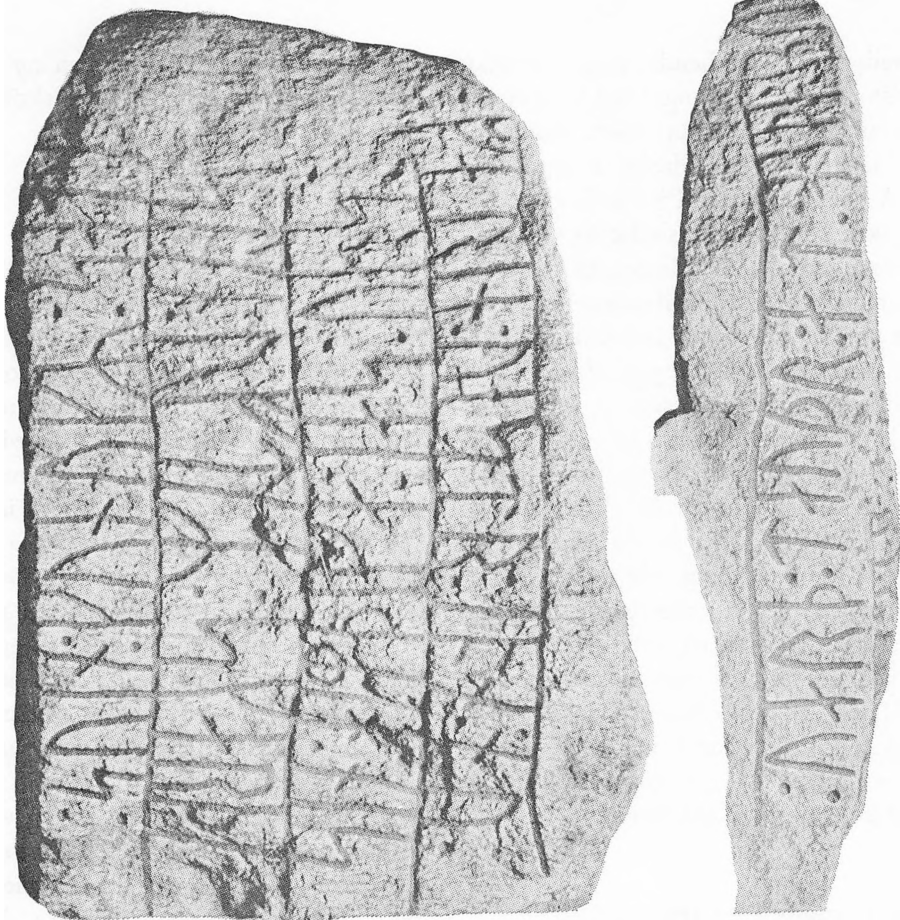
Disse to runestene har været omtalt utallige gange, og tolkningsforsøgene er legio – ikke fordi runernes læsning frembyder vanskeligheder, men fordi de ikke nøgternt meddeler tidspunktet for denne belejring af Hedeby. Man har spurgt som i blinde, om »Svend« og »Svend konge« var én og samme person og stenene derfor samtidige, eller om der muligvis var en tidsforskel imellem dem. Man har også været i vildrede med, om det var vender, franker, svenskere eller nordmænd, der i det ene eller det andet tilfælde var blevet kringsat og fordrevet fra byen. Fejlen har været, at man lod sig hjælpeløst fange af historiske betragtninger, før man havde fuld *runologisk* sikkerhed at gå ud fra. Derfor blev »Svend konge« snart til Svend Tveskæg, snart til Svend Estridsøn, og den selvsamme usikkerhed præger det nyeste indlæg i debatten: en dobbeltafhandling i *Historisk Tidsskrift* 12. rk., bd. V (1971), s. 297–324, udsendt kort før nytår.

Først drøfter professor, dr. phil. Aksel E. Christensen de »historiske identifikationsmuligheder«, og derpå fastslår vor førende runolog, dr. phil. Erik Moltke, indskrifternes »runologiske datering«. De to indlæg burde have stået i omvendt orden. Man kan overhovedet ikke diskutere historiske identifikationsmuligheder, inden en runologisk datering er slået urokkeligt fast, og dette er først sket med Moltkes analyse. Den muliggør kun én eneste historisk identifikation. Først med den er der skabt grundlag for den historiske forståelse af indskrifterne.

Den rette rækkefølge

Det bør tilføjes, at Moltkes runologiske datering er en frugt af mange års system med problemet. Han nævner indledningsvis hele den lange række af forudgående fortolkninger, sluttende med dr. phil. Lis Jacobsens to indlæg i tidsskriftet *Scandia*, henholdsvis i 1932 og 1935. Det er forståeligt, fordi netop hun sammen med Moltke selv i 1941–42 udgav det store standardværk »Danmarks Runeindskrifter« I–II, hvori divergenserne mellem de to udgiveres datering af ovennævnte to runesten tilsløredes på grund af det redaktionelle fællesskab. Måske har Moltke heller ikke så tidligt som da haft sin særopfattelse tilstrækkeligt fyldigt underbygget. Det var den imidlertid, da han i maj 1949 i Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning holdt det foredrag, der nu er trykt i *Historisk Tidsskrift*. Ved samme lejlighed redegjorde Aksel E. Christensen for de historiske identifikationsmuligheder, og dette motiverer, at han ikke da kunne tage stilling til Moltkes koncise dateringsresultater. Man forstår ikke, at han lader sit foredrag trykke i 1971, da det nu må forekomme helt forældet.

Moltke angav som sin artikels mål: »på rent runologisk og sprogligt grundlag at vise, hvem af de to konger – Tveskæg eller Estridsøn – Skardestenen hentyder til samt

Skarde-stenen

Sven konge satte sten efter sin hirdmand Skarde, som havde været vestpå [o: til England], men nu fandt døden ved Hedeby.

undersøge mulighederne for, at de to runeindskrifter hentyder til samme begivenhed, en belejring af Hedeby, således at historikerne kan få et sikkert grundlag for deres slutninger« (s. 314). Og han tilføjer samme sted: »I dette tilfælde er forholdene så klare, at man helt kan udelukke den ene af de i den standende diskussion nævnte konger«.

Dette var hans program, og i første række måtte han vende våbnene mod sin tidligere medarbejder ved det store runeværk, dr. Lis Jacobsen.

Kærnepunkter i hendes runologiske argumentation var i 1932 de to stenes brug af såkaldte »stungne« runer. Vi har, erklærede hun, »i Øjeblikket intet Middel til at afgøre,

om Indskrifter af Hedeby-Stenenes Type tilhører f. Ex. Tiden omkr. 1000 eller Tiden omkr. 1050«, så en tidsforskel mellem stenene må alene bygges på en rent statistisk optælling af de på stenene anvendte stungne runer. Det viser sig, at Skardestenen har færrest, Erikstenen flest, altså synes på sidstnævnte sten »Udviklingen videre fremskredet«. Et højst angribeligt grundlag for en relativ tidsfastsættelse! Og tidsforskellen opgav hun da også i indlægget fra 1935. I det erklæredes stenene for samtidige, og begge dateredes til efter 1051, idet hun nu helt satsede på »historiske« argumenter uden at tage det alt for strengt med en historisk kildekritiks krav.

I modsætning til hende væver Moltke ikke historiske betragtninger ind i sin runologiske undersøgelse. Han fører denne til bunds, tager alle enkeltheder i agt – og giver så bolden videre til historikerne. Han savner ikke blik for en vis ydre forskel mellem ristningerne – Skardestenens runer er ristet »ret skødesløst«, Erikstenens derimod »sirligt prentede«, han går indskrifternes ortografi nøje igennem, brugen af skilletegn og symboler, og alt godtgør, at »stenene i det hele [ligger] hinanden så nær, at der intet er i vejen for, at de kan være ganske samtidige«. Begge hører til »Efter-Jellinggruppen« i Jylland, der kendes fra et område nord for Århus, og »de to indskrifter kan derfor antages at være ristede af norrønske ristere, der var til stede i Sønderjylland, ved Hedeby, i samme ærinde som Hans Majestæt« [kong Svend], idet »Svend« på Erikstenen ikke med mindste rimelighed kan tænkes at være nogen anden end »Svend konge« på Skardestenen.

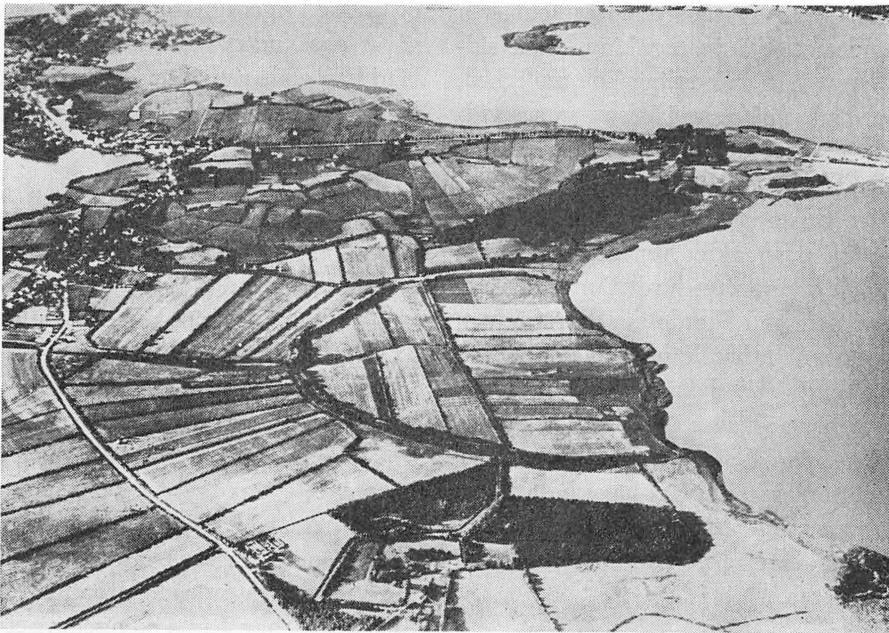
Sidste runesten er fra ca. 1025

Endvidere er det urigtigt at fastlægge »Efter-Jellinggruppen« til tidsrummet ca. 1000–1050. »Disse to grænsetal er så nogenlunde grebet ud af luften. Det første er et 'rundt' tal, der egentlig blot angiver, at gruppen er yngre end den yngste Jellingsten«, der senest kan være ristet i årene før Harald Blåtands død ca. 987, og det andet er lige så 'rundt', for så vidt man næppe her i landet – undtagen på Bornholm – har rejst runestene senere end ca. 1025. I stedet for ca. 1000–1050 må man da regne med perioden ca. 975–1025. Spørgsmålet er, om de to Hedeby-stene typologisk befinder sig tidligt, midt eller sent i gruppen, og Moltke, som nøje har gennemgået alle danske (og svenske) eksempler, hævder, at Skardes og Eriks sten »ligger så fast forankrede i den ældste del, at de ikke behøver at være rejst ret mange år efter kong Haralds Jellingsten.

»Men«, tilføjer han, »det er en ny generation, der taler gennem disses indskrifter med deres stungne runer«.

Sten for storværker

Hvornår er da Haralds store Jellingsten blevet ristet? Stammer den virkelig fra Haralds kraftesløse år i slutningen af 980'erne? I Aarb. f. nord. Oldkyndighed og Hist. 1934 havde jeg sluttet en redegørelse for »Kong Haralds tre Storværker« med en datering af hans runesten til det tidspunkt, da hans magt toppede. »Der er intet Tidspunkt i Kong Haralds lange Styretid, paa hvilket hans Magt har været større end i 960'erne. Hvad Under da, at han den Gang rejste et Minde, som kunde fortælle Efterslægten om de tre Storværker, han netop havde øvet« (s. 87). Allerede i slutningen af 960'erne var hans magt blegnet, og den genrejstes ikke på ny. Hans seneste år i 980'erne blev en evne- og dådløs afslutning på et langt liv. Min datering af den store Jellingsten hvilede altså kun på et historisk ræsonnement uden runologisk underbygning. Til en sådan havde vistnok allerede da Moltke for længst lagt grunden. Det skimtes gennem en artikel, han i oktober 1952 offentliggjorde i mit tidsskrift Grænsevagten (s. 257–62), og det fik sin klare form i 1968 i Kulturhistorisk Leksikon bd. XIII, sp. 60, hvor han daterer stenen til »960'erne«, en opfattelse, han udførligt havde begrundet i 1949, og som enhver nu kan lære at kende ved indlægget i Hist. Tidsskr. 1971. Svend Estridsen er takket være Moltkes minutiøse runologiske undersøgelse definitivt gledet ud af billedet. Med stenedes »Svend konge« og »Svend« kan overhovedet ikke menes andet end Svend Haraldsøn Tveskæg. Og dermed er langt om længe vejen blevet banet for en *historisk* betragtning af de to stenes inskriptioner. Hvad kan der efter 960'erne og før kong Svends død 1013 være hændet, som har motiveret, at Hedeby er

blevet »kringsat« af Svends folk og fravristet en daværende lokal magthaver?

Vi må atter tage sigte på Svends fader, Harald Blåtand. Vort udgangspunkt må være et brev, som kejser Otto I udstedte den 20. juni 965, og i hvilket han på ærkebiskop Adeldags initiativ fritog de ejendomme »in marca vel regno Danorum«, som tilhørte kirkerne i Slesvig, Ribe og Århus, eller som senere erhvervedes af dem, for al skat og tjeneste, der tilkom kejseren. Det er uimodsigeligt et vidnesbyrd om, at Otto på dette tidspunkt og kort efter Haralds døb har følt sig i besiddelse af højhedsrettigheder i Danmark, f. eks. ret til inddrivelse af skatter. Vidnesbyrd om kong Haralds accept af dette forhold foreligger ikke, men i den »store« politik vejer altid realia tungere til end formalia.

Imidlertid døde Otto I 973 og efterfulgtes på tronen af sin søn Otto II. Han måtte omgående tage kampe op på flere fronter, således også på fronten i nord – den danske. Det kan vel vanskeligt forstås på anden måde, end at Harald virkelig har måttet

anerkende Otto I'stes krav og nu ved kejserskiftet har fundet øjeblikket inde til at frigøre sig for det. Den kamp, han straks tog op, karakteriseredes da også på tysk side (af Thietmar) som et oprør (Dani rebelles), Otto II sendte en hær mod ham 974, gennembrød de danske forsvarsstillinger, og »i hine grænseegne« (in hiis finibus) lod han en borg bygge og lagde en besætning deri. »Oprøret« blev således hurtigt kvalt. Om Haralds skæbne i de nærmest følgende år hører vi intet. Han må nu have været en både ældet og svækket mand, langt fra den selvsikre stolthed, han i 960'erne gav til kende, da han lod sit eget æresmindes tre storværker riste på den store Jellingsten. Der er tegn til, at også en hjemlig opposition mod ham var ved at rejse hovedet.

Og denne opposition samlede sig om hans unge søn Svend. Først nu dukker han op på arenaen. Hvad han forud har bedrevet, har vi ingen sikker viden om. Han kan have opholdt sig i hjemlandet og allerede da have haft kontakt med den voksende gæ-

ring, eller hans heftige temperament kan have fundet afløb i vesterviking – det sidste er i hvert fald en nærliggende mulighed, når man tænker på de to Hedeby-stenes vidnesbyrd. Når det kommer til stykket, fortæller de slet ikke så lidt.

For det første vidner de om, at Svend allerede før tidspunktet for deres rejsning har haft en organiseret hird. Den kan have bestået af flere end Skarde og Thorulv, men vel kun yderst få har kunnet betegnes som Svends »hempægi«, dvs. en mand, der var knyttet til hans »hjem« det sted – skiftende – hvor han opholdt sig. Langt de fleste hirdmænd må formodes ikke at have haft denne stadige, personlige forbindelse med Svend, og hvorledes det er gået dem under kampen, ved vi intet om.

Erik - »en god mand«

Under »hempægi« og andre hirdmænd har imidlertid stået folk med mindre indflydelse, men dog som ledere af det egentlige mandskab. Thorulv har således – velsagtens fra sit skib – taget sin »styresmand« Erik med sig; det er over ham, han har rejst stenen, og Erik betegnes på denne som en »meget god dreng«, et udtryk, hvori der ikke ligger nogen moralsk vurdering af ham – det siger ikke noget om, at han har været »brav« eller »retskaffen«. På flere runestene anvendes »god« med ren social betoning og næppe med andet indhold end f. eks. »anset«, »velbyrdig« eller lignende. Man kan jævnføre det med den middelalderlige brug af udtrykket »gode mænd« i stedet for »adelsmænd«, »ansete mænd«. Til en sådan samfundsklasse har altså Erik hørt. Hvor mange fæller han har haft i Svends hær, kan ingen sige, heller ikke hvor mange der er sluppet fra kampen med livet i behold. Hvor udtrykket »drenge« er benyttet uden tilføjede epiteter – f. eks. slet og ret som »drenge«, der sad om »Hedeby«, menes der med ordet kun hærens mandskab, alle dens unge

og gamle krigere tilsammen. Endnu benytter vi jo også udtrykket »en gammel dreng«. Han kan godt være nær de 90 og lige krigslysten for det – men i så fald næppe lige anvendelig, desværre!

Vigtigst er dog Skardestenens brug af ordet »konge« om Svend. Man kan roligt gå ud fra, at det i 983 har været gængs benyttet i hans hær – vel også blandt hans tilhængere i landet som helhed – og da er dets historiske betydning særdeles vigtig. Da vidner runeristningen om, at bruddet mellem Svend og (med Moltkes spøgefulde udtryk) Hans Majestæt Harald, allerede i 983 har været en fuldbyrdet kendsgerning: som konge i en slagkraftig hær af »voksne drenge« (Danevirkevisens ord), og med tilslutning af en rask groende strømning inden for folket selv har han i kongenavnet officielt rejst sit krav om overtagelsen af den magt, der var gledet hans fader af hænde. De fremmede okkuperanter i vore grænseegne blev sat på porten af den nye danske generation. Svends signatur på Skardestenen er det tidligst kendte vidnesbyrd om tidsskiftet, vidnesbyrd om, at en hæftigere vilje med større mål var under fremrykning. Den store Jellingsten lovpriste naturligt og sandt de tre storværker, som Harald havde øvet; men landets kristning havde hurtigt vendt vrangside ud på det ene af dem, og derfor måtte nu også Hamburg-Bremen undgælde. Det kostede tid, før vi opnåede egen ærkebispesetol – men den blev rejst omsider. Hurtigere vandt rigets verdslige magtfaktor råderum. Ved Hedeby brød Svend vej for sit eget storværk, langt vidererækkende end hans faders, et storværk, som hverken Svend eller hans søn Knud siden satte over styr – og ingen af dem kan jo lastes for, at det følgende slægtled gav op. Det har været alle erobrernationers skæbne – fra perserne og romerne til Hitlers »Neuropa«. – Men det er jo kun tanker, som tangerer den tid, »da drenge sad om Hedeby« og opholdt sig på hjemlig grund.

Pastor H. F. Petersen i sit studerekammer, optaget blandt andet af en ældre årgang af Sønderjyske Årbøger.

Satrupdage med H. F.

AF JOHANNE PETERSEN

Fra sin dagbog har familievejleder fru Johanne H. F. Petersen, nu Borbjerg, fundet en lang række af de småbegivenheder frem, der karakteriserede hendes hverdag sammen med pastor H. F. Petersen i Satrup.

Alle, der læser de følgende sider, vil blive fængslet af den stilfærdige og charmerende form for erindringer, der fortæller meget om begge ægtefæller, men de, der har kendt »H. F.« personlig, vil læse dem med særlig glæde – med vemodsblandet glæde.

Hus og have bærer præg af mange påbegyndte gøremål, og en blank eftermiddag

ligger forude. Det skal blive rart at få noget fra hånden.

Studerekammerdøren går op, og det lyder oprømt og forhåbningsfuldt: »Kan du være færdig til at køre om 3 kvarter?« Inden man får spurgt hvorhen, kommer svaret, som rummer mange flere oplysninger, end man kan fatte. Først skal vi i banken (inden kl. 13), og så skal vi til sommerhuset i Hejlsminde, overnatte der, og i morgen tidlig til Borbjerg for at se til byggeriet. Vi kommer hjem igen i morgen aften, så det er ikke noget at snakke om. Planen er splinterny, og så for ham selv, og den bliver realiseret. Der

er ingen grænser for, hvad der skal udrettes i de kommende 3 kvarter. Da vi sidder i bilen, parate til at køre, siger han: »Har du nu husket alt?« Jeg svarer gnavent med det samme spørgsmål til ham. Da lægger han tilfreds hovedet tilbage, så cigaren står lodret, og siger med overbevisningens varme: »Ja – jeg har mit pas, mine penge, et par gode reservecigarer og min søde kone med. Hvad skal jeg med mere?« For at man ikke skal blive indbildsk tilføjer han: »Men skrap, det er hun.«

På en sådan færd lægger man rigtig mærke til, hvordan han strør om sig med venlige smil og nik og muntre bemærkninger, og hvordan han virker på folk. De bliver både kønnere og mere hjælpsomme af de uventede solstrejf. Til gengæld kan han misforstå et eller andet og overfuse en sagesløs, så vedkommende undergår en lige så stor, men mindre klædelig forvandling.

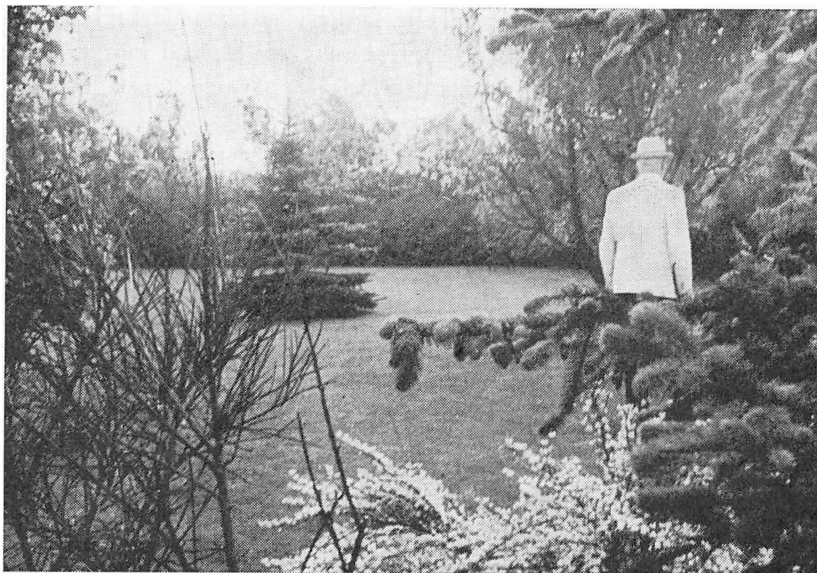
Den, der ved hvordan adventstiden former sig for en præst i Sydslesvig, må sande Hostrups ord: »– og den, som ej vil være med får svært ved sig at gemme –«. Ud til møder fjernt og nær, undertiden både eftermiddag og aften, foruden de daglige opgaver. I år er det værre endnu end ellers for præsten i Satrup, idet han desuden må afløse den hjemmegående husmoder, der ligger til sengs efter en bilulykke, som har krævet operation i et knæ. Hertil kommer, at han ikke kan regne med nogen form for bistand fra konens side til denne omfattende virksomhed hjemme og ude, men tværtimod må varte hende op.

Efter en ualmindelig forstyrret dag skal han i gang med at lave mad til sig selv og patienten og går i køkkenet. Humøret er ikke allerbedst. Telefonen ringer flere gange. Han tager den ikke, og det er klart, at han ikke vil. Fra min sygeseng kan jeg gennem lyde og dufte følge udviklingen i køkkenet, selv om døren er lukket derud til. Jeg ved det, for det skete med et brag. Det er åben-

bart en dåse konserves, der skal varmes op, og der må være tilstødt visse komplikationer i denne proces, som ellers er såre enkel. Da ringer det på døren. Han farer derud og afleverer en salve, som jeg ikke kan opfatte, hvorimod det er tydeligt, at døren bliver lukket igen. Så råber han ind til mig: »Nu har jeg smidt fru N. N. ud.« Han fortsætter i køkkenet. Lyde og dufte er efterhånden ubestemmelige. Da ringer det igen på døren. Handlingsforløbet er præcis det samme som første gang. Nu kommer han helt hen til min seng, for jeg har trukket dynen op over hovedet i skræk. Så siger han dramatisk: »Det var hr. N. N. Jeg har brudt med dem.« Da jeg ikke kan finde en passende kommentar og tier stille, siger han: »Hvad vil du ha' jeg skal gøre?« Jeg foreslår ham at tænde en god cigar og gå ind i studereværelset i ro og tænke på noget rart, og så skal jeg overveje sagen, som jeg ikke kender noget til. Han gør det virkelig. Gennem væggen kan jeg høre, hvordan stolen knirker – og andre tegn på indre og ydre uro. Et øjeblik efter sidder han på min sengekant, og nu kommer det spagfærdigt: »Har du fundet på noget?« »Du må vist hellere gå over til N. N.'s og give dem en undskyldning, og husk så at få at vide hvad fru N. N. kom for. Måske var det en vigtig besked.« Jeg er umådelig lettet, da han går, og sulten. Da han kommer tilbage, får vi den mystiske gryderet, som den må kaldes, et glas rødvin, og en hyggelig, fredfyldt aften med pulverkaffe.

Det ringer på døren. På trappen står der en mand, som i første øjeblik indgyder mig skræk. Han er fra naturens hånd karrigt udrustet hvad ydret angår, og det ser ikke ud til, at han anstrenger sig med vask og renlighed for at pynte på denne kendsgerning. Han har tre langnæsedede børn med. Om han må tale med chefen? Jeg spørger efter hans ærinde. »Forretningssager,« siger han, og jeg forstår, det er noget, kvinder ikke skal blande sig i. Modstræbende lukker jeg man-

Morgentur i præstegårdshaven i Sattrup. Foto 1966.

den og hans følge ind i stuen og henter chefen. Få minutter efter er de ude af huset, børnene med chokolade i munden og manden med 25 mark i lommen. Stuevinduerne bliver smækket op, og H. F. fortæller stolt, at han lige har tjent 10 mark. Jo, manden bad om 35 mark og fik kun 25. Manden vil komme med dem på søndag, et løfte som H. F. tilsyneladende heller ikke tror på. Minsandten kommer manden, netop som H. F. er ved at lægge sidste hånd på prædikenen. Jeg går til døren for at modtage de 25 mark, det kan jeg nok klare uden at forstyrre chefen. Men nej. En samtale med chefen privat, ingen vej udenom. Manden får besked om at komme igen kl. 12. I mellemtiden har vi været i kirke, og jeg har forberedt H. F. på besøget. Manden indfinder sig præcist som et urværk, ledsaget af de tre forkølede, som heller ikke i dag har lommestørklæder med. Der er sket noget uforudset, så han ikke kan betale pengene tilbage. Derimod vil han gerne låne yderligere 25 mark. H. F. siger rent ud nej, og da manden nærmest klynker over denne hårdhed, slår H. F. ham opmuntrende på skulderen og siger: »Tag det som en mand!« Da sker der et mirakel.

Manden ranker sig, som havde han fået et ridderslag. En cigaret ordner resten. Børnene får deres bolcher. Manden bukker for os begge. Audiensen er forbi. Vi har ikke set ham siden.

Med årene var H. F. blevet morgenmand. Han kunne ikke nænne at vække mig ved 5–6-tiden, når han gerne ville op, og derfor prøvede han at liste sig ud. Forsøget lykkedes sjældent. Alting knirkede og bragede, og der faldt forskellige ting på gulvet med rabalder. Rullegardinet kunne smutte fra ham og ryge til vejrs med et knald som fra en pistol. Undertiden faldt det helt ned bagefter og rev mere med sig. Nøgleknippet, som kunne have tilhørt en arrestforvarer, var særlig virkningsfuldt. Når jeg trak dynen op over hovedet, var det ikke for at dæmpe lydindtrykkene, men for at kvæle en latter, som ville have været farlig for morgenfreden. Senere, når jeg skulle begynde min dag, kunne jeg fra soveværelsets vinduer se et dejligt syn:

Haven ligger badet i dug og morgensol. På den store runde plæne, der er kantet med blomsterrabatter og buske, ser jeg hans fod-

spor i det våde græs. Ud for enkelte særlig smukke blomster kan man af sporene se, han er standset op for at betragte dem nøje. Hans stille morgenglæde lyser over billedet endnu, selv om han for længst sidder ved skrivebordet. Om lidt er han en veloplagt bordherre ved morgenkaffen: Du hørte da ikke, at jeg stod op? Haven var vidunderlig i morges. Det er dejligt at være til, særlig for dig. Du har en ejegod mand.

Manden har ret.

Han kommer ind i stuen med et fjernt blik, ænser ikke min nærværelse, men stiler målbevidst hen mod bogskabet og tobaksdepotet, der befinder sig i samme hjørne. Det er altså en bestemt bog eller do. cigarkasse, det gælder. Da han har fundet, hvad han søger, passerer han tæt forbi min stol og siger: »Jeg har det så storartet. Tror du ikke, det er abnormt?« Inden man får svaret, er han ude af døren.

Der mangler et par rundstykker i posen, som bagerdrengen har stillet ved døren, og jeg ser det først et kvarters tid før, vi skal indtage morgenmaden sammen med vore liggende gæster. »Går du hen og henter dem?« spørger jeg H. F., der går og glæder sig til morgenkaffen. Det gør han gerne. Kort efter er han tilbage igen, svinger muntert med posen foran køkkenvinduet, giver sig tid til at hælde vand i fuglebadet, kigger efter brombær ved gavlen – og så kommer han endelig ind. Der er måske gået en lille halv time i alt. Han smiler underfundigt, da han giver mig rundstykkerne, og fortæller, at han har ordnet en masse nu til morgen. Han har bl. a. købt en splinterny Folkevogn. Forhandleren er bagerens nærmeste nabo, og nu var han lige derhenne. Der mangler kun, at jeg skal bestemme farven. Han synes godt om en grøn, som står der, og selv om der er mange nuancer i grønt at tage stilling til, og det ubeset, vover jeg at lade ham afgøre det, og han går straks til telefonen for

at give endelig besked. Gæsterne er målløse, da de ved morgenbordet erfarer, hvad han har udrettet på fastende hjerte.

Bedst som jeg er i gang med et arbejde kommer H. F. som en hvirvelvind, siger en linie eller måske kun tre ord fra en sang eller salme og stirrer afventende på mig. Nu er det min opgave at sige ham begyndelseslinien af den sang, som ordene er hentet fra, så han gennem registret kan finde den i sangbogen. Så snart sagen er klaret, får jeg en kontant belønning i form af et kærligt blik, en røgsky i ansigtet eller håret i uorden, og væk er han. Jeg hører ham mumle på første vers på vej ind til skrivebordet, og jeg nynnner melodien ud – eller indvendig resten af dagen.

Når H. F. er på studierejse, sender han en hilsen hjem hver eneste dag. Det kan være lange breve, hvor han beskriver den svundne dags glæder og trængsler udførligt, men oftest er det et kort med sære eller komplet meningsløse ord, der danner et kodesprog, som vi bruger, når vi vil sige respekt- og harmløse ting til hinanden i andres nærværelse. Postbudet er meget optaget af den daglige dosis, og udebliver den en dag, ringer han på og beroliger mig med, at der kommer nok to i morgen. Han får næsten altid ret.

H. F. fylder 65 år. Hvordan skal dagen fejres? Tanke, beslutning og handling i hurtig rækkefølge. Den 27. maj 1963 står der at læse i Flensborg Avis:

P. P.

Hvis nogen har lyst til at hilse på mig, er han eller hun meget velkommen 2. pinse-dag, 3. juni kl. 11,30–13,30, hverken før eller senere.

Sålunde.

Satrup, Flensborggade 67
H. F. Petersen

I den tysksprogede danske avis er ordet »Så-lunde« ombyttet med: »Kommt nur herbei, Ihr kleinen Leut«.

Desuden indbyder vi til en middag på Borgerkroen i Kolding kl. 17 for den allernærmeste familie og 6 udvalgte, 34 i alt.

Pinselørdag er vi til bryllup i Danmark. 1. pinsedag er der gudstjenester med barne-dåb og påfølgende kaffebord i hjemmet. Det går ud over festforberedelserne, når man ikke er hjemme. Desuden er butikkerne lukket fra lørdag og til festen er forbi, så man kan ikke styrte hen og købe noget i sidste øjeblik. Da jeg lufter mine bekymringer herover, siger H. F., at det netop er så udmærket. Der er ikke tid til at blive nervøs. »Havde man bare vidst omtrent, hvor mange der kommer, og hvordan vejret bliver,« fortsætter jeg. Hertil svarer han: »Så var det slet ikke spændende. Der kan komme 5, og der kan komme 50 – og vejret er ganske uberegneligt. Måske kommer gæsterne i strandtøj, måske i pels.«

Pinsesolen strålede varmt og vedholdende over al den nyudsprungne dejlighed i haven, 82 glade gæster, et lykkeligt fødselsdagsbarn og hans kone, der ganske rigtig ikke fik tid til at blive nervøs. Forfriskninger,

som serveredes inden døre for skiftende hold, var i begyndelsen pompøst ledsaget af $\frac{1}{2}$ fl. Sekt pro persona, men de sidste 32 gæster måtte nøjes med et glas Moselvin til DM 2,20 pr. flaske. Prisen kom i skyndingen med ind på bordet. Da den sidste gæst var fulgt til dørs, for vi af sted til Kolding. Vi nåede at besøge mine svigerforældres grave i Åbenrå, at standse et øjeblik ved vort sommerhus i Hejlsminde og at ankomme nogenlunde rettidigt til den festlige familiemiddag i Borgerkroen. Turen hjem var måske det allerbedste: Ned gennem hans elskede Sønderjylland i den skønne lyse juninat, trætte, glade og taknemmelige.

Præstegårdens kælderstue var som skabt til gilder. Den var spartansk udstyret med vakkende, propfulde træ- og murstensreoler og sønderjyske billeder på væggene. Desuden var der Istedløven, enkelte rejseminder fra fjerne lande, en stabel af »Den blå sangbog« og et ovalt bord, der kunne trækkes ud og give plads til 24 personer. Det var en fryd for os at holde gilde, og ideen til det kom som et lyn, der slog ned og antændte os begge samtidig eller sprang fra den ene til den anden. Først rådslog vi om, hvem der

Johanne og H. F. Petersen.
Foto 1960.

skulle med. Der var ikke noget om, at »vi skylder« eller andre udmærkede retningslinier. Hver især opstillede pr. indskydelse nogle kandidater. H. F. stod for indbydelserne og indkøb af drikkevarer – samt finansieringen af foretagendet, og han gik til sagen med udelt begejstring. Resten skulle jeg sørge for, og det var en behagelig fordeling for begge parter. Bordet blev dækket aftenen i forvejen, og når jeg var færdig med det, indbød jeg H. F. til inspektion og godkendelse af bordplanen. Han byttede vældigt om på bordkortene, idet han forudså, at X ville kede Y eller omvendt, men enden blev i reglen, at de havnede på den oprindelige plads. På selve dagen, når travlheden i køkkenet var på kulminationspunktet, kom H. F. ud til mig og slog sig ned med en stor cigar og masser af tid til glæde og gavn. Der skulle trækkes vin op. Han skulle bruge mange grejer, og køkkenet var ikke stort.

Han blokerede min adgang til komfur, køleskab, vask og køkkenbord ved sin blotte nærværelse. Jeg måtte helt indstille arbejdet så længe. Den husmoder, som ikke i en sådan situation bryder sammen, ejer ikke nerver, eller også har hun meget tilovers for køkkenskriveren. – Når H. F. fra bordenden bød velkommen til uhøjtidelighedens hus, som han engang udtrykte det, så slap der usynlige, gode feer løs. De holdt vagt aftenen igennem og fik hver enkelt til at yde det allerbedste. Kun en sjælden gang svigtede de huset: H. F. havde i velkomsttalen kastet en brand ind i sjælene med ordet *fædrenerven*. Der kom en skævhed ind i den diskussion, der fulgte, og ingen magtede at rette den op, selv om viljen var åbenlys, og der var enighed i det væsentlige. »Arvesagen« fremkaldte en beklemthed, som blev hængende hele aftenen. H. F. græmmede sig i lange tider og kunne ikke tilgive sig selv. Men

H. F. i Lugano. Foto
maj 1960.

ellers sad vi efter gilderne tilbage i den tilrøgede og uryddelige stue over en sodavand og glædede os over aftenens gode forløb.

Med et rejseselskab på vej til Italien. I Hamborg kommer der et grossererægtepar ind i kupeen, og manden pådrager sig omgående H. F.'s mishag. I en brysk tone beder grosserereren H. F. om at flytte sig, da han har sat sig på fruens plads. H. F. dokumenterer sin ret til pladsen, og der falder ingen undskyldninger.

Situationen tilspidser sig, da »Opa«, som vi senere kalder manden, tager en stor kasse fine cigarer op af en mægtig kuffert, som kun med stort besvær lader sig bugser. Desværre skal den frem, hver gang Opa skal ryge, for et etui ødelægger snittet i jakken, og cigaren kan også tage skade. Opa fortæller endvidere, at cigarerne skal administreres, så han damper på den sidste, når vi om 14 dage ruller velbeholdne ind på Hamborgs hovedbanegård igen. Sådant et system irriterer H. F. grænseløst. Man skal ryge, når man har lyst og ikke efter skema. Desuden skal der være uhindret adgang til denne nydelse. Helt galt bliver det i turens sidste ende, hvor H. F. ikke kan opdrive ordent-

lige cigarer, og Opa pulser løs af den rigelige dagsration, alt imens han praler af sin forudseenhed.

Vi er lige stået ud af toget i Lugano. Her har vi nogle timers ophold og ude på peronnen får flokken instrukser af rejseselederen. Opa afbryder bedreviddende gang på gang og deler ud af sine rige rejseerfaringer, så H. F. nærmer sig kogepunktet, hvorfor han ikke bemærker, at han er kommet i betænkelig nærhed af skinnerne, da et tog kommer brusende. Rejseselederen, som har front mod faren, river beslutsomt i H. F.'s arm og får ham i sikkerhed. H. F.'s forskrækkede kommentar er bare: »Jeg vil behandles høfligt.« – Rejseselederen siger med himmelvendte blikke: »Her redder jeg mandens liv, og til tak forlanger han, at jeg skal behandle ham høfligt!« – På loppetorvet i Rom nyder vi folkelivet og de ihærdige sælgeres præstationer. I en bod med alt muligt hænger der en hvid skjorte med løse flipper, som H. F. begynder at byde på. Pludselig er flippen væk, og i næste øjeblik slår en meget ung og sød italienerinde armene om H. F.'s hals for at måle, om flippen passer. H. F. tror, han skal kvæles, så han protesterer voldsomt uden ord, idet han ikke har passende italienske

gloser parat. Da det opklares, hvad meningen er, kommer handelen omgående i stand. Pigen indkasserer overrasket den sum, der står på prissedlen – og H. F. får et strålende smil, der afslører pigens 32 skinnende hvide tænder. Flippen var to numre for lille.

Denne gang skal vi til Schweiz. Alt bliver omhyggeligt planlagt. En *rigtig* ferie, ikke en bog med, og der skal ikke købes bøger undervejs. Næsten ingen bagage. Hvad skal man slæbe på den for? H. F.'s personlige medbringsel indskrænker sig i begyndelsen til toiletsager og beredskabslager af ordentlige cigarer, samt tøj til et skift. I sofaen i studereværelset ligger der en mystisk bunke bøger og papirer, som vokser fra dag til dag. Dem kan der sagtens blive plads til i en mappe, som det alligevel er så rart at have med, om man vil købe en smule på rejsen.

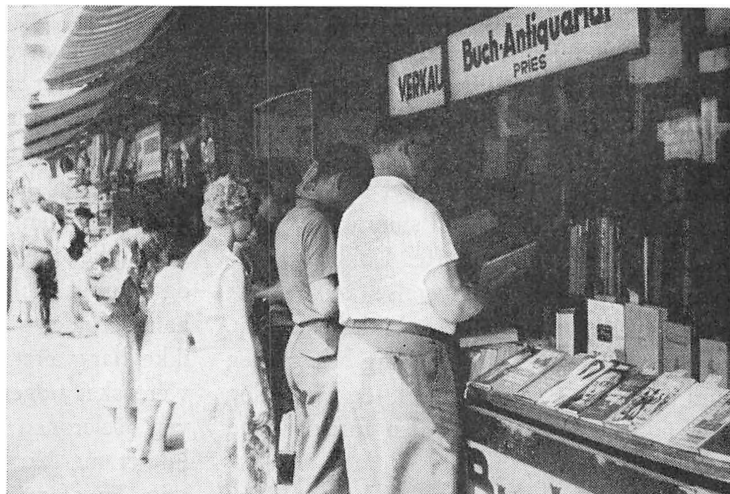
Den allersidste dag kommer H. F. hjem fra byen med en kæmpestor spraydåse, som indeholder myggegift. Den skal med, for myg er en rædsom plage både i sovevognen, på hotellerne og ude i naturen. Hvorfor så stor en dåse? Jo, for alle myg i Nordekspressen og Rhonedalen skal udryddes. En bemærkning om, at processen skal foregå for lukkede døre og vinduer, overhøres, og jeg vover ikke at gentage den. På ubegribelig vis lykkes det at komme af sted med den efterhånden tunge og omfangsrige bagage – og hjem igen med den. Det sidste var endnu mere ubegribeligt. Der var så mange dejlige bøger at få på afsides beliggende steder – og her kommer man måske aldrig mere, så det ville være dumt, om man ikke tog dem med. Vi så ingen myg. Det var bittert, at der ikke blev brug for giften, men den tog jo ingen skade af en udenlandsrejse, fastslog den ene af os.

Om aftenen: »Vil du smøre seks halve og gøre termoflasken parat i morgen tidlig?« Han skal altså på arkiv eller bibliotek i Flensborg, Slesvig eller Kiel. Næste morgen

er han rigtig i sit es. Speederen trædes i bund få meter fra garageporten. Han smiler og vinker ivrigt op mod trappen, og selv om man er glad for denne afskedshilsen, ville man nok foretrække, at han koncentrerer sig om færdslen, især da udkørslen til hovedvejen er nær og farlig.

Ved aften vender han hjem, træt og lykkelig. Et kvarter i øreklapstolen, mens jeg retter maden an, gør ham frisk og meddelssom. Han fortæller om gode og interessante fund og resultater, som jeg ikke fatter rækkevidden af, men har han skrevet rigtig meget, optræder der en seneknude på højre håndled, og denne kan jeg i hvert fald værdsætte efter fortjeneste. Dagen er først helt vellykket, når han er sluppet vel igennem lurende farer. De opstår ved den tid, hvor han skal i gang med at indtage de seks halve og termokaffen. Ingen steder må man være med den medbragte mad. Den må snupes i ubevogtede øjeblikke. Det mere underordnede personale frygter han ikke (de er heldigvis så kloge, at de kan indse nødvendigheden af, at et menneske skal have mad). De ser til den anden side, hvis de kommer forbi, mens det sker, men der kan naturligvis være stikkere imellem dem. Han har engang fået at vide af en chef, at man har fundet en skive spegepølse i et videnskabeligt værk, og siden har der været madpakkeforbud på dette sted. Om netop denne chef skulle overraske ham, da ville det være katastrofalt (du må aldrig give mig spegepølse på maden, han kunne tro det var mig). Naturligvis kan man gå ud i bilen og spise der, men det er ikke nogen spændende udvej. Det trækker ind ved vinduerne på det fine ny centralbibliotek i Flensborg, og det får man gigt i skulderen af: »Jeg har sagt til Glahn, at det bibliotek dur ikke, han må hellere rive det ned. Han blev noget forbavset, men han lo ad det, så han går nok og tror, det var min spøg.« – Ved lukketid skal der pakkes sammen, og det er ærgerligt, hvis man er godt i gang. Det lykkes tit at få

»Den lille bog kan nemt være i mappen«. – Foto Heidelberg, august 1959.

lov til at blive siddende alene tilbage og smække døren, når man går. Sådan en rar og forstående dame skal have en belønning. Hun har en gammel syg mor, som hun altid skal skynde sig hjem til. Næste gang må han have en dåse bœf med til hende, så hun har noget nemt til middag – og han husker det. Det sker, at han kommer slæbende hjem med en tung, ældgammel og stinkende bog, som ellers ikke må fjernes fra arkivet. Han har fået tilladelse til at have den natten over. Jeg kan se det på hans lyssky optræden allerede, når han stiger ud af bilen. Han ser sig omkring i det mennesketomme og fredfyldte nabolag, inden han tager mappen frem fra bagsædet. Den er ikke mere for-dægtig end ellers. Yalelås og sikkerhedskæde på hoveddøren bliver kontrolleret, inden han forlader entreen. Der bliver ikke tid til den sædvanlige lur i øreklapstolen, han fordyber sig straks i værket. Jeg beder ham så mindeligt om at lægge bogen i det åbne badeværelsesvindue, mens vi spiser. Nej, den kan da blive stjålet. Da jeg minder ham om, at vinduet sidder så højt, at der i så fald må en stige til, giver han sig. Middagspassieren er ikke så munter og hyggelig som ellers. Han har noget andet i tankerne, og jeg ved hvad det er. – Han glemmer ikke et »Tak for den dejlige mad«, hvad der er det abso-

lutte minimum fra hans mund desangående, og så tilføjer han med et bedende blik: »Får jeg kaffen ind til mig selv – bare i aften? Så er du også fri for at sidde i den stank.« Mappen med bogen overnatter under hans seng. Huset kunne jo brænde, og bogen skal i hvert fald reddes.

Det allerbedste er naturligvis et længere ophold i en by med gode, gamle biblioteker og arkiver. I Tyskland er Tübingen den foretrukne. Det første brev dernede fra er en detaljeret beskrivelse af det logi, som han under megen møje har fundet. Om det så er værtindens ørenringe, så er de med. Men er han først i gang på universitetsbiblioteket, så glemmer han tid og sted, træthed og sult. Han studerer!

En gang om året må han i hvert fald til København for at gå på Det kongelige Bibliotek, Rigsarkivet eller Kirkehistorisk Institut. I de senere år fandt han et logi derovre, som passede ham fortrinligt. Han omtalte altid stedet som »Bodil Koch's kælder«, idet ikke alene Kirkehistorisk Institut, men også hele Danmarks Bodil Koch havde til huse i ejendommen på Vodroffsvej. Her var netop så primitivt og ugenert, som han gerne ville have det under et studieophold.

Der foregik sælsomme ting i den kælder, ikke mindst i et lille tekøkken, som stod til rådighed for de få udvalgte, der boede på Institutet i kortere eller længere perioder. Han var noget misundelig på en kollega, der kunne koge æg. De blev kogt »på slump«. Da H. F. ikke vidste, hvad slump var, måtte han nøjes med pulverkaffe. Køkkenvasken gjorde det ud for badeværelse, og det gik udmærket. Man kan alligevel ikke vaske op, mens man barberer sig. En gang besøgte jeg ham under hans studieophold. Jeg boede dog ikke i kælderen, men fik den forevist med tydelig stolthed.

En formiddag var jeg med ham på Det kongelige Bibliotek nogle timer, og det var aftalt, at vi skulle spise frokost sammen kl. 12. Jeg blev anbragt ved siden af ham med en tyk bog og skrivemateriale og skulle skrive nogle sider af. Afsnittet forstod jeg ikke et ord af, desuden var det på tysk, så jeg måtte sidde og følge linierne med venstre pegefingert og standse ved hvert ord.

Urets visere flyttede sig næsten ikke ud af stedet, jeg trak det op og kontrollerede jævnlige, om det gik. Der kom et misbilligende blik fra ham hver gang. Man måtte ikke snakke derinde. Det indebar både fordele og ulemper. Endelig nærmede klokken sig 12. Med fingersprog gjorde jeg opmærksom på dette, men det blev ikke opfattet. Så vovede jeg en hvisken: »Skal vi ikke hen og spise?« Da kom det bistert: »Du kan få en Läkerol,« og en æske blev smækket på bordet foran mig. Den blev liggende, men jeg forsvandt.

Om aftenen mødtes vi ved et under, idet vi ikke havde nogen aftale. Han var træt og udmattet af arbejde og faste, men ikke desto mindre udrådte han begejstret: »Det har været en vidunderlig dag. Nu skal det gøre godt med noget mad. Må jeg indbyde min sekretær til en lille udsøgt middag for to?«

Vi tilbringer formiddagen sammen i Flensborg, spiser i Borgerforeningen og skal nu

hver til sit. H. F. skal tilbringe eftermiddagen i studieværelset på centralbiblioteket, og jeg skal til et møde andetsteds, hvorfor jeg fjerner mig med bilen. Vi aftaler, at jeg kommer og henter ham ved 18-tiden. Jeg er der til tiden – ingen H. F. Vi skulle mødes i avislæsesalen, så jeg kaster mig over døgnets nyheder en stund, men bliver utålmodig og spørger bibliotekaren om hun ved, hvor han befinder sig. Hun oplyser, at han slet ikke har været her i eftermiddag. Der må være sket noget. Kan han være på byarkivet? Telefonen svarer ikke dernede, der er lukket nu. Nu begynder der at gå panik i mig. En af mine gode venner kommer tilfældigt ind på biblioteket. Hun ringer til arkivaren privat, og det hjalp noget, for han ved, at H. F. er gået fra byarkivet kl. ca. 17,30, altså var han i live på det tidspunkt. Men hvor er han nu? Jeg tager bilen og cirkler uden om byarkivet – ingen H. F. Tilbage til biblioteket som er udnævnt til meldecentral indtil kl. 20 for at høre, om der er indløbet nyt. Bibliotekaren stormer mig glad i møde og meddeler, at H. F. sidder på en beværtning i nærheden af arkivet og har siddet der i et par timer. Han har forstået aftalen sådan, at vi skulle mødes ved byarkivet, og da der hverken er bil eller kone til den aftalte tid, går han ind for at få sig en grog, da det er koldt og regnfuldt. Han har flere gange været ude at kigge efter bilen og mig uden resultat. Det hjælper ikke at ringe hjem, for ingen svarer, men så får han den lyse idé at ringe til en lærerkone, som jeg var sammen med til mødet, og lykkeligvis er det netop hende, som har truffet mig i opløst tilstand på biblioteket. – Nu er en lykkelig genforening i sigte. H. F. har holdt vagt ved vinduet. Da jeg nærmer mig beværtningen, står han på trappen med udbredte arme og råber: »Ve-e-elkommen! – Nu skal vi to ha' os en kop varm chokolade, den er bestilt.« Jeg føler ikke trang til at få noget ned, tværtimod. Men derudover er alt pludselig såre godt. Vi er enige om,

hvem der har misforstået aftalen. Det er naturligvis den anden.

Nogle har nok ærgret sig over, at H. F. i tide og utide tog ordet, når få eller mange mennesker var samlede, men mange, mange har følt det som et muntert og oplivende indslag, når han rystede noget ud af ærmet. Så let kom han nu ikke til det. De bedste taler kom tilsyneladende ad den vej, men kun fordi der i lommen sad et papir med nogle stikord, som han havde brugt flere timer til at forme. Var der nu noget, der inspirerede ham, så han helt bort fra denne papirlap og slog over i noget helt andet. Den gav ham sikkerhedsfornemmelse. Han var fintmærkende over for tilhørernes reaktioner og meget afhængig heraf, allerede inden han gik på talerstolen. På vejen til mødet sagde han tit: »Bare det går godt. Hvis blot en enkelt ser varmt og forventningsfuldt på mig, så jeg kommer rigtig i gang.« – Var det nu en af hans gamle konfirmander eller en anden, som han havde mødt i tilknytning til præstegerningen, der bød velkommen gerne lidt ubehjælpsomt – så var aftenen reddet.

Når de muntre taler så ofte lykkedes for ham, skyldes det nok, at han ikke i første række lagde vægt på at »tage kegler«. Han var optaget af at skabe en glad stemning. Engang var vi til en privat middag i et andet pastorat, hvor også stedets præst var med. Der var mange taler, men mod sædvanen sagde H. F. ikke noget. På hjemvejen spurgte jeg hvorfor, da værtsfolkene var vore meget gode venner. »Å, jeg var bange for, at pastor X måske skulle føle, at jeg stjal billedet fra ham. Desuden gik det så udmærket, jeg var ikke nødvendig som »Isbryder«. – Den samme indstilling prægede ham, når han stod på prædikestolen. Han faldt ikke for den fristelse, som det kan være at hente en personlig succes hjem på sagens bekostning. Når man i en nekrolog har fastslået, at han i en prædiken kunne komme langt ud og ned, så er det nok rig-

tigt, men han kom aldrig så langt væk fra målet, at han tabte det af syne, og det kunne menigheden ikke undgå at mærke.

En trist og knugende grå dag i advent 1957.

Vi befinder os i Store Solt kirke i Angel. I koret står der en sort kiste med et par kranse, som er pyntet med papirblomster. Kirken er kold og forsømt. Ved kisten sidder en enke, som skal tage afsked med sin 15-årige dreng. Der er kun mødt nogle få mennesker op til begravelsen, heriblandt stedets danske sygeplejerske. Hun sidder og tænker på en rask lille gut, som hun lærte at kende for mange år siden, og som hun siden har fulgt på nært hold, idet hjemmet har været hårdt ramt af sygdom og anden ulykke. Som stor skoledreng blev han angrebet af en håbløs sygdom, kom til Århus flere gange, men det gik langsomt ned ad bakke. En dag dør faderen ret pludselig, så nu er moderen alene med den dødssyge dreng. Sygeplejersken var derude et par gange daglig i de sidste uger, og drengen var meget forpint og desuden plaget af åndenød. Ikke desto mindre fremstammede han hver gang et par venlige ord og *tak*. Sygeplejersken sagde til ham, at han skulle spare på luften, det var mere end nok, at han smilede så kønt til tak. Men han blev ved. Det var hans sidste ord. Så er sygeplejerskens tanker igen tilbage i nu'et.

Præsten går hen til kisten, tager moderens hånd. Og nu er det, som om de to står og kigger ind ad en sprække til noget lyst og varmt. Følget fryser ikke længere, for varmen derindefra strømmer ud i kirken. Jeg husker ikke et ord af præstens tale, men jeg kan fornemme den endnu. Den var kristen.

En ung sydslesvigsk lærer bliver overflødig i en dansk skole i Angel, som skal nedlægges. Da han desuden er inde i en personlig krise, rejser han med familien til Ditmarsken og får ansættelse i det tyske skolevæ-

sen. Der fældes hårde domme i den anledning, men er H. F. i nærheden, drejer han påfaldende brat samtalen i en anden retning. Den dag flyttebilen skal komme, beder H. F. mig pakke en kurv med »konservesdåser og andet rart«, og han kører derud med den, så de har nem middagsmad. Han føler trang til at vise dem sin godhed og forståelse og dermed ønske lykke på rejsen. En tid efter sidder vi en dag ved frokostbordet, da der kommer et telegram fra Ditmarsken: Kom straks. Kirsten død. Ina.

Få minutter efter er vi på vej derned. Det viser sig, at den lille pige er omkommet ved et ulykkestilfælde. Faderen er brudt sammen. Det er moderen, der har telegraferet. Rent praktisk kan vi ikke være til megen nytte, men bare H. F.'s nærværelse er nok til at lette byrden for de mennesker. Hvad jeg husker bedst fra den dag er det blik, som H. F. sender mig, da han siger: »At jeg får lov at være den, der først falder et menneske i tankerne, når ulykken kommer.«

Vi var dernede igen til begravelsen, som naturligvis ikke kunne have noget dansk præg på denne egn. Derfor virkede det stærkt på os, at kisten blev båret ud af kirken til tonerne af: Sov sødt, barnlille –.

Ved orglet sad den lille piges mor. Hun var kommen til at holde af denne salme, da hun var dansk lærerkone i Angel og organist i den danske menighed.

En januardag 1966 sidder H. F. og arbejder med et foredrag, som han skal holde for nogle historiestuderende fra Århus på Dansk Centralbibliotek i Flensborg. Under tavshedsløfte får jeg at vide, at han i forbindelse hermed vil få overrakt Chr. Paulsenprisen. Tavshedsløfter har ikke tidligere voldt mig kvaler, men hvor er det svært at fortie over for ham, at der venter ham en glæde af det format. »Flensborg Avis« bringer en forhåndsomtale af begivenheden uden at der er nævnt navne, og i min naivitet klipper jeg det stykke ud af avisen, inden

den kommer H. F. i hænde, da jeg er bange for, at han måske vil gøre sig overvejelser i retning af, at han kunne blive den lykkelige. Han har så travlt ved skrivebordet den dag, så han overhovedet ikke får læst i avisen, hvorimod han opdager hullet. Jeg beroliger ham med, at det var en opskrift, og at der var sport på bagsiden af den, så der er ingen skade sket. Han kan ikke forstå, at jeg vil overvære foredraget, det vil blive smadderkedeligt. – Der var mange til stede ved overrækkelsen af Chr. Paulsenprisen, og ingen kunne være i tvivl om, at hans overraskelse var dyb og ægte.

»Flensborg Avis« ville interviewe efter festligheden, og senere blev han sendt til fotograf, sågar efter lukketid, og det var et par langvarige processer, så det blev sent inden vi kom hjem. – 8 timer havde det varet i alt. Vi havde ikke haft lejlighed til at indtage den kop kaffe, som vi havde glædet os til hele eftermiddagen, så vi var trætte og forkomne efter dagens bevægede oplevelser. Vi fik noget at spise, og så var H. F. rustet til at give sig glæden i vold. Jeg har aldrig set ham så lykkelig som den aften, og det siger ikke så lidt. Han var det på en rørende ydmyg og taknemmelig måde: »Det er som om jeg herigennem har fået fuld oprejsning for alle mine nederlag – de må da mene, jeg har fortjent den, siden de giver mig den – eller også vil de bare unde mig den glæde, og det var ikke det ringeste – hør, hvad med det hul i avisen forleden? Du kunne holde mund – det er også en pris værd –.«

Den 1. november 1966 var det min fars 80 års dag. H. F. fik den idé, at vi skulle fejre den sammen med indvielsen af biblioteksfløjen deroppe i Borbjerg, som lige var blevet færdig. Her var der god plads til at servere forfriskninger, og da mine forældre er svagelige, var det praktisk, at alt kunne foregå under samme tag. Der kom mange mennesker til receptionen, ca. 85. Om mor-

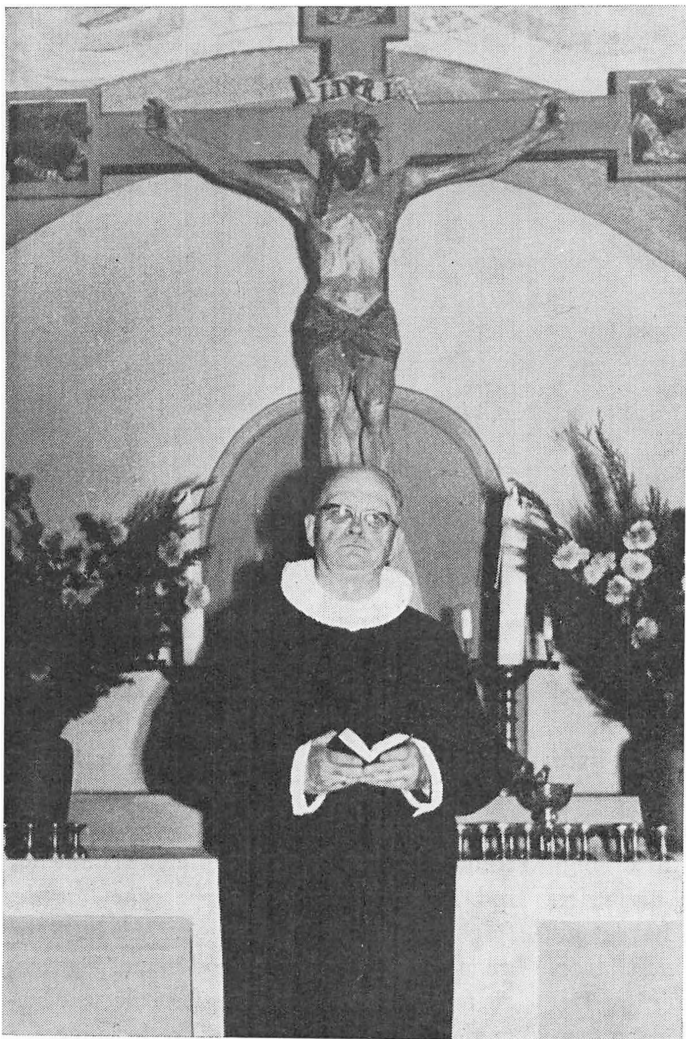
Generalkonsul, professor Troels Fink overrækker pastor H. F. Petersen Chr. Paulsen-prisen 1966.

genen hejsede H. F. Dannebrog foran bygningen, og det var betagende for os begge. Han var og jeg føler mig som sønderjyde! Han nød at være vært, og han var allestedsnærværende. Hvis der var en krog, hvor det gik særlig lystigt til, så kunne man være næsten sikker på at finde ham der. – På hjemvejen fra festen kørte vi ned langs vestkysten, og H. F. havde sat sig i hovedet, at vi skulle over Emmerlev. Vi havde talt om det så tit, men nu skulle det være alvor, selv om årstiden ikke var den rigtige. Det sidste stykke vej var elendigt, der var omkørsler, vi kørte forkert, og vi trængte hårdt til den kop te, som vi skulle nyde i sommerrestauranten ved Emmerlev Klev i god varme og solfaldsskær. Vi nåede frem, men ak – der var lukket. H. F. var ufortrøden, han gik bagind og fik værten overtalt til at servere en kop te for os ved et vinduesbord med udsigt over vandet. Pigen blev sendt til bageren efter boller, og vi blev vist ind i en hundekold veranda. Stemningen var moderat, og der var rent bogstaveligt gået en sky for solen. Snart var pigen der med boller og dampende te, og hun stillede ydermere en elektrisk varmeovn op, så lunheden listede ind over sjæl og krop. Pludselig bli-

ver vi vidner til en usædvanlig naturoplevelse. Skyen er borte, og der viser sig en rød ildkugle på himlen. Men ikke nok med det, der er hele tre i alt: En på himlen, en langt ude i vandet og en nærmere land. Det var ufattelig storslået. Værten fortalte, at det ikke var så sjældent et syn derude. En stund efter var hele aftenhimlen flammende rød. Det var svært at slippe synet, og det fulgte os længe. På hjemvejen sad H. F. og mumlede: Du har en ejegod mand. Han gør alt for at glæde dig: Tre aftensole ved Emmerlev Klev. Mere kan du ikke forlange.

Godt tre uger senere var vi igen ved stranden. Det blev vores sidste glade dag sammen. Der var sendt en indlæggelsesseddel til Landshospitalet i Sønderborg, da smerteanfaldene optrådte hyppigere og voldsomere end før, og nu gik han og ventede på besked derovrefra. Dagen før, den 25. november, var det vores bryllupsdag, og den plejede vi at fejre med en tur til stranden ved Langballeå, men vi havde hygget os inden døre, idet vejret var dårligt – og bestemt at køre, så snart solen brød frem. Det gjorde den først den 26., da vi sad ved frokosten, og så snart vi havde rejst os fra

Lille Solt kirke. Efter konfirmationshøjtideligheden den 6. november 1966. En måned efter, den 3. 12. 1966, døde H. F. Petersen efter 40 års virke i Sydslesvig.

bordet, kørte vi. Vi gik en herlig, lang tur langs vandet, og jeg kunne næsten ikke følge med, så hurtigt gik det.

»Ring til Sønderborg og fortæl dem, at jeg kommer ikke, jeg er blevet rask i mellemtiden. Jeg kan rykke et træ op med rode.« Vi blev enige om at se tiden an, og var lykkelige over, at han havde det så godt.

Om aftenen ved 21-tiden efter en strålende dag, blev han pludselig meget syg. Nogle få dage efter sad jeg ved hans seng på hospitalet. Han var meget træt og fjern. Da jeg skulle gå, fortalte jeg ham, at jeg på hjemvejen skulle ind og spise til aften hos

vore venner i Flensborg, og han sendte hilsener med.

Tidligt næste morgen, den 3. december 1966, blev jeg kaldt til hospitalet. Han kunne ikke tale med mig, idet han var besværet af stor åndenød, måske knapt nok kende mig.

Da jeg havde siddet hos ham lidt, klarede han op nogle sekunder i et stort og kærligt smil og fremstammede: »Havde I det rart i aftes?« – Det blev hans afskedsord til mig, og i dem var han helt sig selv. *Sådan* var han.

Kærligheden søger ikke sit eget.

Fem jordlovsforslag før EF

AF KARSTEN SVENSSON

Fem lovforslag er rygraden i den socialdemokratiske mindretalsregerings forsøg på at sikre dansk jord ved eventuelt medlemskab af fællesmarkedet, EF.

Der er tale om en væsentlig stramning i forhold til gældende lovgivning, og også en stramning i forhold til VKR-regeringens eneste forsøg på at gribe ind. Nemlig det VKR-forslag om koncession ved udlejning af sommerhuse, som aldrig er blevet genfremsat i Folketinget, og som derfor er droppet. Substansen i forslaget er dog bevaret i det socialdemokratiske forslag. Når Sønderjysk Månedsskrift her løseligt gennemgår de fem lovforslag, idet der jo såvel traditionelt som rent praktisk er særlig interesse for jordproblemer i grænselandet, skal man bl. a. være opmærksom på, at der kun er tale om forslag. Undervejs mod vedtagelsen kan der ændres meget i forslagene.

Politisk æggedans

Det er jo en mindretalsregering, der har stået fadder til paragrafferne, og man må derfor forhandle sig frem til en løsning, når der skal skabes politisk flertal, og helst et solidt politisk flertal.

Det er vist ikke for meget sagt, at Socialdemokratiet har placeret sig i midten af det politiske spektrum med sine forslag.

Socialistisk Folkeparti og en god del af Socialdemokratiets venstrefløj med forbundsformand Anker Jørgensen som toneangivende finder forslagene for tamme. Så er der resten af socialdemokraterne og størstedelen fra Det Radikale Venstre, som stort set anser indgrebene for passende, og ende-

lig er der resten af de radikale samt Venstre og de Konservative, som mønstrer en del skepsis, men som er indstillet på at gå i forhandling.

Både Venstre og Konservative har sagt, at man ikke vil medvirke til nogen form for lovgivning, som ikke direkte tager sigte på at beskytte dansk jord ved EF-medlemskab. Man vil ikke risikere, at Socialdemokratiet smugler socialisme i jordpolitikken ind ad bagdøren i ly af EF-tilslutning.

Forudsætnings- og følgelovgivning

De fem love er en del af det, der kaldes forudsætningslovgivningen. Den del af lovgivningen, som regeringen vil have vedtaget inden EF-folkeafstemningen, som formentlig kommer til at foregå i september.

Statsminister Jens Otto Krag har sagt, at der nok kommer endnu et par forudsætningslove, bl. a. om skærpet kapitalvindings-skat.

En anden del af EF-lovgivningen kaldes følgelovgivning. Den omfatter et halvt hundrede ændringsforslag til eksisterende love, som skal ændres for at komme i overensstemmelse med EF-praksis. Følgelovgivningen vil kun blive fremsat i Folketinget på denne side af folkeafstemningen. Eventuel vedtagelse i tinget kan så ske i en ekstraordinær samling hen på efteråret, hvis folkeafstemningen bekræfter det ja til EF, som alle venter af folkettinget. Når EF-spørgsmålet skal ud til folkeafstemning kræves der kun almindeligt flertal i Folketinget, og det flertal er helt givet til stede i dag med en meget stor sikkerhedsmargin.

Det må anses som en selvfølge, at forudsætningslovgivningen udstyres med en slags bortfaldsgaranti, så lovene aldrig træder i kraft, hvis folkeafstemningen resulterer i en afvisning af EF. Men den garanti er statsminister J. O. Krag tilsyneladende ikke villig til at give. Argumentet er, at uanset EF-medlemskab eller ej skal vælgerne vide, hvad der er gældende lov i landet.

De fem forudsætningslove er:

1. En lov om erhvervelse af fast ejendom til fritidsformål.
2. En lov om sommerhuse og camping.
3. En ændring i By- og Landzonenloven.
4. En lov om sten, grus og ral.
5. En lov om udvinding af råstoffer i fastlandssocklen.

De to sidste lovforslag er væsentlige, men ikke særlig interessante i forbindelse med den diskussion, der føres om garantierne for den danske jord. Lov nr. 4 kræver tilladelse til udnyttelse af forekomster af sten, grus og ral, formentlig i form af en koncessionsordning.

Lov nr. 5 forudsætter koncession til udnyttelse af råstoffer i den danske fastlandssockel, først og fremmest olie og gas. Et firma kan miste sin koncession mod erstatning, og det bliver i realiteten den nye koncessionsindehaver, der kommer til at betale erstatningen.

Lov nr. 3 giver centraladministrationen (boligministeren) mulighed for at give nærmere instrukser til zonenmyndighederne. Det vil sige kommunalbestyrelser, byudviklingsudvalg og amtsråd. Målet er øget kontrol med den udvikling, der finder sted omkring inddelingen af landet i by- og landzoner.

Overførsel af områder fra landzoner til byzone eller sommerhusområde har hidtil kun kunnet ske efter godkendt planlægning. I landzonen må der ikke ændres i bebyggelsen, medmindre amtsråd eller byudviklings-

udvalg har givet tilladelse til udstykning, nybyggeri af beboelse eller ændret udnyttelse af et stykke jord. Her kan Boligministeriet efter det nye forslag gribe ind, hvis en uønsket udvikling finder sted.

Men det er de to øvrige love, diskussionen kommer til at gælde.

100 millioner kroner er for lidt

Nøglen i lov nummer 1 er en sum på 100 mill. kr. om året. Pengene skal sikre det offentliges adgang til at købe ejendomme, som må anses for at have særlig stor betydning, når befolkningens adgang til rekreative arealer skal sikres. Det drejer sig dels om arealer til de naturparker, som naturfredningsloven af 1969 forudsatte, men som endnu ikke rigtig er blevet til noget. Det drejer sig også om arealer, der med tiden vil indgå i feriecentre, sommerhusområder, campingpladser og lignende.

For tiden afses der ca. 12 millioner kr. om året til naturfredningserstatninger. På den baggrund er de 100 mill. en klækkelig forhøjelse, men beløbet vil næppe slå til, hvis der for alvor skal gøres en indsats. Det må forudses, at behovet for statsopkøb af jord til sikring af rekreative arealer først og fremmest er aktuelt i de første par år efter en indlemmelse i EF. I den situation vil 100 mill. kr. slet ikke strække til. Der skal adskillige hundrede millioner til, måske milliardbeløb.

Regeringen har tænkt sig at bruge to udveje for at få fat i eftertragtede ejendomme. For det første ved at pålægge ejendomme en tinglyst forkøbsret. Og for det andet ved at åbne mulighed for ekspropriation.

Ved den første mulighed får staten adgang til at sætte sig i købers sted, når en handel er aftalt. I den eksisterende lovgivning findes der i loven om statens udlån til jordbrugsmæssige formål m. m. allerede en forkøbsret for staten.

Ekspropriationsparagraffen er derimod ny. Det angives, at den vil blive benyttet med den yderste tilbageholdenhed. For eksempel

i tilfælde hvor en pris er åbenlyst urimelig, eller hvor en ejendom går ind i en aktuel plan, men hvor ejeren ikke ønsker at skille sig af med den.

Retten til at ekspropriere

Ikke alene staten, men også kommuner, amter samt almennyttige selskaber eller foreninger skal kunne købe. Helst på det frie marked, og helst i så god tid, at spekulationsudsigter ikke har drevet jordpriserne i vejret. Det er meningen, at de nævnte myndigheder og selskaber skal kunne låne af staten, når et køb skal finansieres.

Loven om sommerhuse og camping skal sikre kontrol med den erhvervsmæssige udlejning af sommerhuse m. m. samt arealer til campingpladser og lignende.

Loven forudsætter tilladelse til erhvervsmæssig udlejning. Et enkelt eller to sommerhuse vil normalt ikke glide ind under betegnelsen erhvervsmæssig udleje, men på den anden side skal ordet erhvervsmæssig ikke opfattes sådan, at lejeindtægten skal være hovedindtægten.

Tilladelser til erhvervsmæssig udlejning af sommerhuse m. m. vil kun blive givet i stærkt begrænset omfang. Og boligministeren vil kunne udsende særlige regler for eksempel campingpladser. Regler, der også kan få virkning for allerede eksisterende campingpladser, eksempelvis en bestemmelse om, at campingvogne ikke må stå på en bestemt campingplads i længere tid end tre uger. Ved lovparagraffernes formulering har man bevidst satset på at bremse dispositioner, der kan tolkes som forsøg på at omgå lovens sigte: At hindre en massiv etablering af sommerhuskolonier.

Og så er der indføjet en speciel Glistrup-paragraf. Selskaber og foreninger skal ifølge paragraf 8 have tilladelse til at købe ejendomme, hvis det giver private mulighed for at få købt et hus, som man ellers ikke ville have kunnet købe. Det gælder dog ikke ejendomme til helårsbeboelse eller erhvervs-

formål. Og yderligere skal der tænkes på, at den såkaldte 1959-lov kan bevares under dansk EF-medlemsskab. Det er den lov, der forudsætter fem års bopæl i Danmark, før der kan købes fast ejendom uden justitsministeriel tilladelse.

Så er spørgsmålet, om det socialdemokratiske jordlovskompleks er vidtgående nok til at hindre de spekulationsmuligheder, man vil til livs.

Den mest afgørende svaghed ved de fem love er nok den kontrol, som nødvendigvis må føres, for at lovgivningen kan få de ønskede virkninger.

Det vil blive en særdeles omstændelig og kostbar kontrolfunktion, som i givet fald skal stables på benene, og ved forelæggelsen af forslagene blev der heller ikke lagt skjul på, at også i centraladministrationen vil lovgivningen ved vedtagelse lægge beslag på en del arbejdskraft. Som naturligvis ikke er disponibel, hvorfor der må nyansættes til. EF-modstandere har peget på, at netop forslagene til jordlovgivningen er et eksempel på, hvad der venter Danmark ved EF-medlemsskab. For første gang kom den danske regering i et dilemma. Skulle folketinget eller EF-ministerrådet orienteres først?

Statsministeren fandt en udvej. Han lod den danske ambassadør i Bruxelles, Finn Gundelach, indhente en uofficiel underhåndsgodkendelse. Derefter fik folketinget besked, og så blev lovforslagene officielt sendt til Bruxelles.

EF-modstandere betragtede den snørklede fremgangsmåde som et prima argument i bevisførelsen for, at Folketinget reduceres til et ekspeditionskontor og et sognerådsagtigt stade ved EF-medlemsskab.

EF-tilhængerne imødegår standpunktet og finder, at som led i en større sammenslutning er det nødvendigt at tage hensyn til andre, og når man vil med i EF, er det naturligt, at man sikrer sig, at en forudsætningslovgivning ikke er i strid med almindelig praksis.

Friedrich Johannes Henrik Trost

AF MARIUS SCHILDT

Arthur Kasse, Åbenrå, har fortalt mig lidt om sin bedstefar, Friedrich Trost:

Han var født i Elmshorn i 1843, og han døde i Agerskov i 1920; han ligger begravet på Agerskov kirkegård.

Hans kone var fra Kasselegnen. De blev gift i Åbenrå og boede først »Bag Møllen« i maler Falks hus. Senere flyttede de til Hydevad, og efter et par års forløb videre til Vellerup mark pr. Agerskov. Her døde hans kone i 1905.

Datteren Johanna blev i 1898 gift med fodermester Jørgen Clausen Kasse. Parret bosatte sig i Gestrup. Der var seks børn i ægteskabet, og et af børnene er børstenbinder Arthur Kasse. Hans far faldt i den første verdenskrig.

Trost var udlært som sadelmager, og han ernærede sin familie ved at gå rundt og reparere seletøj og polstermøbler hos bønderne på egnen. Han var glad for en enkelt kaffepunch, og han sagde gerne ja, når nogen bød ham en.

Hans tale var et gebrokkent dansk og tysk – engang han blev spurgt, om han ville spille kort, svarede han: Nej, min kuen und ik vi spillen Ruder Fijr, aber wir haben de Ruden nicht mit.

Han havde en temmelig stor have, og den

var som vi sønderjysk kalder kielsk: »Ik graved min kalgo helt ut in de Spitz, und in de Ek kan der stå to kartofler, så det er ingen hel Spitz.«

Han arbejdede en dag i Vellerup hos en bonde og fik frikadeller til middag, og da de var lidt hårde, sagde han til bonden: »Ik spiste engang sodan frikadeller in Hamburg, og da ik wul sniden en i stykker, fløv den ut af vinderet och net å æ gae og slag en mand ihjel.«

Bonden forsvandt ud af køkkenet; den snak passede ham ikke.

Trost holdt mange husdyr, særlig høns og geder, og på hans ældre dage fik hans malkeged plads ved siden af hans seng, for: »de buk æ arre ved den.«

Bukken måtte blive ude ved hønsene.

Han var meget børnevenlig, og når han havde besøg af sine børnebørn, kunne han ligge i sengen sammen med dem og fortælle til langt hen på natten, men pludselig sagde han så: »Nu muss vi opholen, nu kommt gleich de Morgenstern.«

Når hans datter kom engang imellem og ville gøre huset i stand og lufte ud, passede det ham sjældent, da han ikke gerne ville have vinduerne åbne, og han sagde:

»Hyt is de vind in sydost« eller: »Hyt is de vind in nordvest, og das gibt so en træk, nej, sæt dig hin und snak, min pig.«

Ved hans begravelse deltog kun de mindrestillede i Agerskov sogn – bønderne, som havde nydt hans billige arbejdskraft, lod sig ikke se.

Da det nu er over 50 år siden Trost er død, har jeg fået ovenstående oplysninger fra ældre i Agerskov. Selv har jeg som dreng i følgeskab af et familiemedlem passeret forbi hans hus; der var jo lidt rodet. De personlige oplysninger har jeg som nævnt fra hans barnebarn Arthur Kasse i Åbenrå, og de skulle alle være autentiske, og undertegnede mener, at det er et bidrag til Sønderjyllands historie, hvis sprogblending skabte mange originaler. *Marius Chr. Schildt*

Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn.

Den 5. Maj oprettedes ovennævnte Forening med det Formaal at fremme dansk Aandskultur og Skoleundervisning i den nærmeste Fremtid ved at støtte Bestræbelserne for Oprettelsen af en dansk Borgerskole, for Afholdelse af gratis Dansk-Kursus for Børn i 11-11 Aars Alderen og ved Afholdelse af Foredrag om Børneopdragelse i Hjem og Skole m. m.

Danske Forældre!

Træd ind i den danske Skoleforening. Anmeld til denne alle Børn, der ønskes optagne i en dansk Borger- eller Realskole.

Hjælp til at genoprette,

hvad forrige Slægters Uforstand forsømt og vore Erobrere forsøgte at undertrykke.

Hjælp til at opdrage

opoplære vore Børn i Modersmaalet, i Fædresproget, som i Tusind Aar hørte hjemme her.

Nærmere ved Henvendelse til Arkitekt Dall, Raadhusgade 12, eller Lærer Lange, der hver Søndag træffes fra Kl. 5-6 $\frac{1}{2}$, Raadhusgade 9 II.

Den 5. maj 1920 afholdtes stiftende generalforsamling, og arkitekt Andreas Dall blev valgt til formand for den nyoprettede »Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn«. Fjorten dage senere annoncerede man i Flensborg Avis, at man var parat til at modtage de første indmeldelser.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

AF CHR. THORUP NIELSEN

Sydslesvigs danske skolevæsen er i disse år inde i en rolig, stabil udvikling, som kendetegnes ved, at elevtallet siden 1965 er steget fra ca. 4.000 til ca. 5.000. Samtidig er skoleforeningens love og vedtægter blevet revideret og tilpasset de praktiske behov. Skoleinspektør Chr. Thorup Nielsen gør rede for skoleforeningens nuværende organisationsforhold.

Sydslesvigs danske skole er en privatskole. Den har sit arbejdsområde mellem grænsen og Ejderen i et land uden privatskolelov. Den arbejder efter retningslinier, der er fastsat i et cirkulære, »Regelung des Schulwesens der dänischen Minderheit«, som blev udstedt af det slesvig-holstenske kulturministerium den 25. marts 1950. Det har gennem årene vist sig, at det ikke er afgørende

for den frie udfoldelse, om retsgrundlaget er en lov eller et ministerielt cirkulære.

I løbet af det halve århundrede siden 1920 er dette skolearbejdes organisation blevet ændret i takt med den udvikling, som i øvrigt har fundet sted i samfundet og specielt for den danske folkedel i Sydslesvig. Det er hensigten i det følgende at give en oversigt over, hvem der bærer dette skolearbejde i dag, og hvorledes det er organiseret.

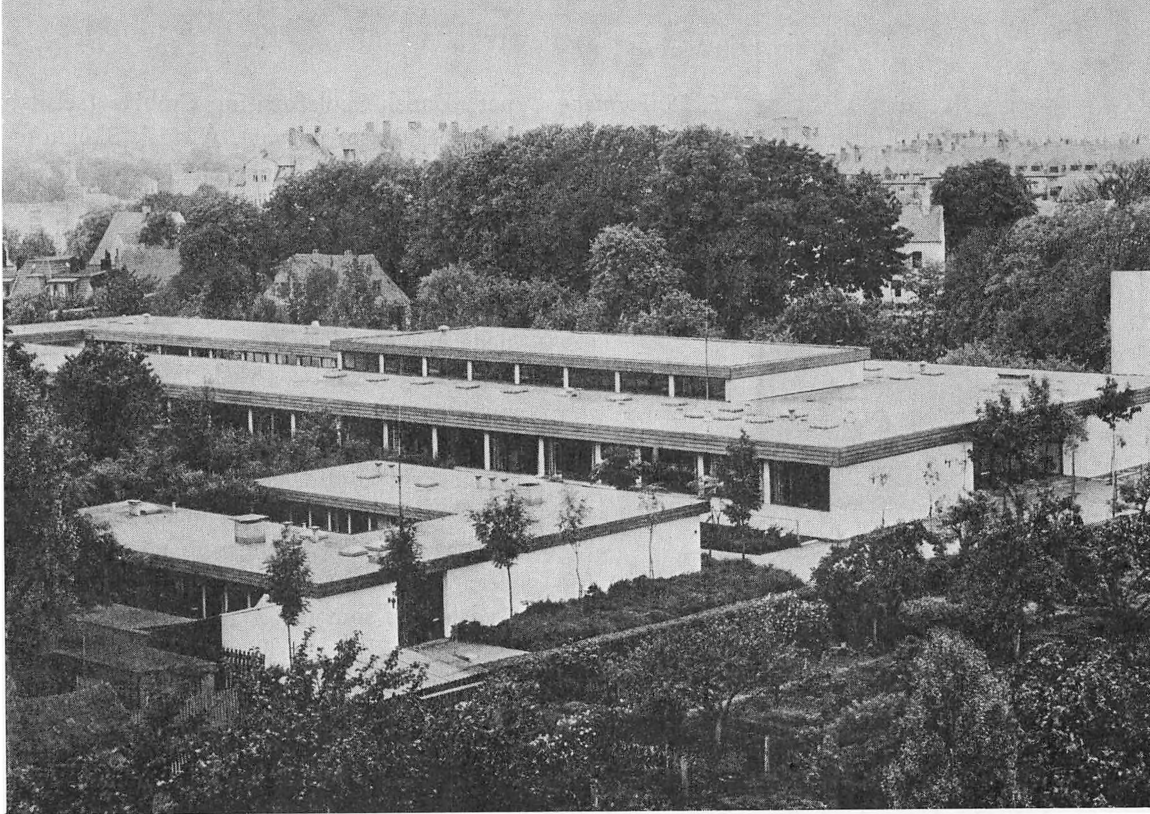
Private skoler kan drives af enkeltpersoner, forældre kredse eller andre sammenslutninger af mennesker med interesse for skoler. I Sydslesvig er det danske skolearbejde samlet inden for »Dansk Skoleforening for Sydslesvig«. Ved en vurdering af denne forenings arbejde og opbygning må erindres, at betragtet som privatskole er der tale om et relativt stort skolevæsen. Det må yderligere erindres, at når vi hos os bruger ordet skole, så tænker vi på en pædagogisk virksomhed, som omfatter børn i børnehaver, elever i skolepligtig alder, kommende realister og studenter, ungdom på højskole og ældre på dansk kursus.

Det er naturligt, at forældre kredsen udgør hovedparten af skoleforeningens medlemskreds. Dette er sikret ved, at det i vedtægterne er fastslået, at forældre og opdragelsesberettigede, der har børn i foreningens skoler, bliver medlemmer ved tilmeldelse af det første barn. Hovedparten af de forældre, der har børn i de danske børnehaver, melder senere deres barn i den danske skole; men nogle af dem forholder sig endnu søgende over for dette meget afgørende valg. I erkendelse heraf er forældre til børn i børnehaver ikke automatisk medlemmer i foreningen i modsætning til de forældre, der har børn i skolerne, men de kan indmelde sig gennem den såkaldte »skolekreds«, der findes ved skolerne. Ligeledes kan forældre, der ønsker det, opretholde medlemskabet gennem skolekredsen, efter at det sidste barn er udskrevet. Også andre, der har interesse

i dansk pædagogisk virksomhed i Sydslesvig, kan indmelde sig i foreningen.

Mange vil mene, at netop elevernes forældre må udgøre skoleforeningen, fordi det er deres interesser, foreningen skal varetage. Det tilskud, som skoleforeningen får til skolearbejdet fra landsregeringen i Kiel, er ret beset forældrenes bidrag til skoleforeningens drift. Noget kunne derfor tale for, at forældre kredsen og medlemskredsen skulle være identiske. Det er vel en sådan tankegang, der ligger bag det undertiden brugte udtryk »forældreskoler«. En styrelse, der er valgt af den samlede forældre kreds, kan også udadtil med vægt tale på forældrenes vegne. Alligevel ville noget mangle, hvis skoleforeningens medlemskreds kun bestod af dem, der for tiden har elever i skolerne. Beslutninger, der træffes i dag, får måske afgørende betydning om nogle år. De vedrører da også kommende forældre og deres børn. Derfor har det interesse at inddrage interesserede mennesker, der måske senere bliver forældre, i drøftelser, når der skal afstikkes linier for fremtiden. Omvendt har mennesker, der gennem nogle år som forældre har fulgt med i skolens liv, indhøstet erfaringer, som skolen kan drage nytte af. Vi har i det hele taget ikke råd til at udelukke interesserede mennesker fra at være med i dette arbejde.

Skoleforeningen er som nævnt opdelt i skolekredse, der normalt er knyttet til de enkelte skoler, og der er i dag 65 skolekredse. En skolekreds ved en skole omfatter da skolens forældre kreds og andre interesserede, som har tilsluttet sig skolekredsen. Skolekredsen kan vælge egen bestyrelse m. v. Hver skolekreds vælger for hvert påbegyndt antal medlemmer på 75 et medlem til skoleforeningens fællesråd, der består af ca. 100 medlemmer. Fællesrådet, hvortil ingen af skoleforeningens lønnede medarbejdere er valgbare, er en bred repræsentation for danske forældre i Sydslesvig. Skoleforeningen ledes af en styrelse på 8 medlemmer, som

Det danske ungdomskollegium i Flensborg.

vælges af fællesrådet ved lokale valg i forskellige områder, hvorved det bliver sikret, at de forskellige egne af landsdelen bliver repræsenteret i styrelsen. Styrelsens beretning over et års arbejde aflægges for fællesrådet ved et ordinært møde i september, og fællesrådet kan yderligere holde møder i årets løb til drøftelse af principielle og almene spørgsmål, f. eks. til drøftelse af skoleforeningens budgetforslag, inden dette endeligt udarbejdes under styrelsens ansvar. Skolekredsene skal ikke blot være valgkredse til fællesrådet. Bestræbelserne går i retning af, at de bør blive steder, hvor man samles til drøftelser af pædagogiske spørgsmål. På dette område har vi problemer nok at tage fat på, også i Sydslesvig. Medlemmer kan desuden indbetale et kontingent til skolekredsen, og disse penge forbliver ubeskåret i den lokale skolekreds til brug for det stedlige arbejde i skole og børnehave. Det er en

almindelig erfaring, at mange mennesker hellere yder et bidrag til løsning af lokale opgaver end til en kasse i en fjern by. Vi nærer tiltro til, at skolekredsene kan medvirke til, at flere mennesker derved får interesse for og lyst til at leve med i skolens vidt forgrenede arbejde. I styrelsen og eventuelt i fællesrådet må de nødvendige beslutninger træffes. Men forud for afgørende beslutninger om principielle spørgsmål som f. eks. skolestruktur og centralisering må der være plads til drøftelser, hvori alle kan deltage. Skolekredsene vil være naturlige steder for sådanne drøftelser.

Ved hver skole vælger forældre kredsen desuden et forældreråd på 3, 5 eller 7 medlemmer. Dette har til opgave at formidle og støtte samarbejdet mellem skole og hjem. Regler for forældreråd og deres virksomhed fastsættes af fællesrådet.

Nye regler for forældreråd er lige blevet

S. 28. *Formanden for Dansk Skoleforening for Sydslesvig, rådmænd Jakob Meyer.*

vedtaget. På en række punkter arbejder forældreråd som skolenævn i Danmark. Der er i dag ca. 5.000 elever i Sydslesvigs 65 danske skoler, og ca. 2.000 børn i 58 børnehaver. I geografisk henseende er arbejdsområdet stort, set i forhold til disse tal. Hertil kommer, at arbejdsvilkårene for et dansk skolearbejde er forskellige; langt mod syd eller tæt ved grænsen; i Angel eller mod vest med en delvis sønderjysk talende befolkning; i byområder eller på landet med lang afstand mellem små skoler. Ved at samle arbejdet under samme forening bliver det muligt at koordinere fælles bestræbelser og modvirke en følelse af isolation, som forholdsvis let kan opstå de steder, hvor der er langt mellem de danske skoler. En fælles forening for alle skoler forhandler stærkere med tyske og danske myndigheder, end flere foreninger ville kunne. I Fællesrådet, som er en nydannelse i skoleforeningens opbygning, er skabt et organ, som vi håber efterhånden vil kunne medvirke til at udvikle et naturligt fællesskab mellem de forskellige dele af skoleforeningens arbejdsområde.

»Dansk Skoleforening for Sydslesvig« er ansvarlig for den pædagogiske virksomhed og ansætter medarbejdere i skoler og børnehaver. Af juridiske grunde arbejder i tilknytning hertil et særligt selskab, der bærer nav-

net »Dansk Skoleforening GmbH« (selskab med begrænset ansvar). »Dansk Skoleforening GmbH« står som ejer af grunde og bygninger, der igen er tinglyst til fordel for »Byggestøttefonden«, som har hjemsted i København.

Det er nævnt, at skoleforeningens lønnede medarbejdere ikke er valgbare til fællesråd og styrelse. Medarbejdernes synspunkter kommer til udtryk gennem deres valgte tillidsmænd (fælleslærerråd, der omfatter hele landsdelen, og lærerråd ved de enkelte skoler; børnehavepædagogerne har særlige tillidsmænd, ligesom pedellerne har det; der findes en Dansk Lærerforening i Sydslesvig, som udgør en særlig kreds under Danmarks Lærerforening, og en vandre-lærerforening). Det har ikke her været opgaven nærmere at gøre rede for disse organer, der naturligvis er meget vigtige både i den løbende debat og ved beslutninger om hverdagens mangfoldige spørgsmål og om spørgsmål af mere langsigtet art. Her har det især været opgaven at give et indtryk af, hvorledes foreningens medlemskreds er organiseret. Foreningens opbygning tager ikke først og fremmest sigte på stor effektivitet. Arbejdet tåler heller ikke en stram juridisk spændetrøje. Men uden at opgive foreningens handledygtighed er det tilstræbt at skabe sådanne rammer, at alle, der i Sydslesvig har interesse for dette arbejde, kan være med ved drøftelser og påvirke beslutninger. Skoleforeningens medlemskreds kan ikke og skal ikke være homogen. Den består af mennesker med forskellig opfattelse og omfatter bl. a. også de frisiske medborgere, som ønsker deres børn i skoleforeningens skoler. Vi tilstræber en arbejdsform, hvor alle synspunkter får mulighed for at blive hørt, og det kan have sine problemer. Men en sådan arbejdsform må alligevel være rigtig.

Chr. Thorup Nielsen

Søfarere fra Notmark sogn

AF JENS LAMPE

Selv om Notmark er kendt for sin gode agerjord, har landbruget ikke altid spillet den rolle for sognets erhvervsliv, man med rette kunne forvente. Det har vel flere årsager. En af dem er ganske givet hertug Hans den Yngres hårdhændede og hensynsløse godsherrestyre, der førte til mange alsiske bønders forarmelse. Hertugen og hans efterkommere indførte stordrift og inddrog stadig ny bondejord under ladegårdene. Dette måtte bønderne under Rumohrsgård og Øvelgønne bl. a. føle. Endnu så sent som i 1820 sendte Øvelgønnes hovpligtige småfolk en skrivelse til hertugen af Augustenborg og bad om fritagelse for nogle af deres forpligtelser, »for de fleste af os er meget fattige«, skriver de. Mange i Notmark sogn blev så kede af hoveripligterne, at de i stedet for søgte deres udkomme til søs. Kirkebøgerne fra Notmark sogn bærer da også adskillige vidnesbyrd om søfolk, som fandt deres død uden for sognet; dog skal det nævnes, at de første kirkebøger fra Notmark desværre sjældent nævner nogen stillingsbetegnelse for de indførte. Først 1719 hører vi første gang om en Jørgen Styrmand i Notmarkskov (den landsby, som nu oftest kaldes Fynshav), 1757 nævnes en Lorents Styrmand samme sted, og 1760 hører vi om en skipper ved navn Peter Holdt fra Notmarkskov.

I 1800-årene nævnes adskillige søfarende, f. eks. matroserne Jørgen Bonde, Jens Jensen, Jens Kornbeck, Jacob Kornbeck og Frederik Weiler fra Fynshav, Christen Godmose fra Katryd og Lorents Prehn fra Helved, styrmændene Lorents Aagesen, Hans

Andresen, Chr. Poulsen Bøtzou, Hans Clemmensen, Hans Chr. Elnef, Nicolaj Frandsen Lund, Chr. Hansen Gude, Hans Hjort, Hans Holdt, Rasmus Holdt, Chr. Jacobsen, Peter Kornbeck, Hans Peter Krogh, Jacob Kryger, Jens Lassen, Jørgen Madsen, Rasmus Madsen, Hans Mjang, Peter Petersen, Jørgen Hansen Pærehøj, Jacob Thomsen, Hans Peter Thorsen og Johan Chr. Weiler.

Af skipper nævnes: Mathias Bladt, Hans Bruhn, Frederik Callesen, Claus Clausen, Johan Christensen, Mathias Frederiksen, Peter Hansen, Peter Iversen, Chr. Kaabelgaard, Hans Kock, Hans Jørgensen, Jacob Jensen Kornbeck, Peter Frandsen Lund, Jørgen Peter Jensen, Jørgen Mindelbjerg, Poul Peter Moldt og som koffardikaptajner Peter Jensen (der blev dekoreret med en medalje for tapperhed under Skærtorsdagsslaget på Københavns rhed den 2. april 1801), Peter Jepsen, Iver Nissen Jordt og Nis Jørgen Jordt.

To søfarende brødre fra Katryd kom begge ufrivilligt i fransk tjeneste under krigen mod englænderne 1807–14. De var sønner af styrmand Nicolaj Frandsen Lund i Katryd. Frands Nicolaj Frandsen var født 1787 og tjente 1806–07 om bord på den flensborgske koffardibrig »Æthiop«, ført af kaptajn Cordt Matthiesen, med hvilken han kom til Palermo på Sicilien. Der blev skibets besætning anholdt af en engelsk orlogsmand og bragt til Triest, hvorfra de over land gik til Holland. Men her blev de af franske officerer tvunget om bord på linjeskibet »Le Danzig« under kommando af den danske kaptajn Fasting. Frands Frand-

sen måtte gøre tjeneste på »Le Danzic« 4 år og 10 mdr. I 1813 kom han til Glückstadt, hvor han kom til at gøre tjeneste på det danske vagtskib »Fehmarn« under kaptajn Kryger. Frands Frandsen døde som aftægtskådner i Katryd 1866 og blev forinden dekoreret med den franske Sct. Helena-medalje.

Broderen Hans Nicolaj Frandsen var født 1790. I året 1807 var han om bord i handelsbriggen »Havnefjord« af Nordborg, ført af kaptajn Jens Krogh og befandt sig ved krigens udbrud i Triest, hvorfra han med andre søfolk af franskmændene blev ført til Vliessingen i Holland og her anbragt på det franske linjeskib »Pultusk« under kommando af den danske kaptajn van Dockum. På dette skib gjorde han tjeneste i fem år, indtil han 1813 med en transport blev sejlet til København, hvor han gjorde tjeneste på forskellige danske orlogsfartøjer. Han blev ligesom sin broder dekoreret med Sct. Helena-medaljen og døde som aftægtsinderste i Padholm 1868. Også Peter Hansen Laue (1783–1874) i Katryd opnåede Sct. Helena-medaljen for sin deltagelse i krigen mod England.

Matros Hans Chr. Petersen, Fynshav, undgik at komme i fransk tjeneste, men led skibbrud ikke langt fra Swinemünde i 1816 og mistede det lidet, han ejede. Under sit ufrivillige ophold i Swinemünde mødte han en kvinde, som han giftede sig med, og det nygifte par vandrede hele vejen fra Swinemünde over Hamborg, Itzehoe, Flensborg til Als, hvortil de ankom 1819. I løbet af årene 1824–25 omkom syv søfolk fra Notmark sogn på søen og i 1843 druknede tre færgekarle på Lillebælt. 1857 døde sømand Hans Chr. Petersen i Aberdeen af tyfus. Skibsfører Hans Jørgen Kornbeck, Notmarkskov, pådrog sig en alvorlig sygdom i Kina, men nåede dog at komme hjem, hvor han døde 1870.

En af de gamle søfarerslægter fra Notmark sogn har endnu en aktiv repræsentant i sognet, nemlig skibsfører Iver Jørgen Jordt¹ i Helved.

1 Se Jydske Tidende 1.9.1963: En alsisk sømandsslægt.

Kilder: Notmark kirkebøger. Medd. fra Hærens Arkiv.

En tur til Mørke

AF ERIK LORENZEN

Lagerforvalter Erik Lorenzen, Haslev, har skrevet om nogle udflugter, han som medlem af Slogs Herreds Ungdomsforening deltog i. Her fortæller han om en tur til Mørke.

Vores formand var Hans Brink, Rørkær, en idérig og foretagsom leder, der foranstaltede sammenkomster, rejser med mange deltagere til Danmark, cykeltur til Dybbøl 50 år efter 1864 samt møder så længe vi havde

Jejsing og Bylderup forsamlingshuse og derefter dagligstuemøder, og vi, der dengang var unge, mødte flittigt op.

Jeg husker en tur til Mørke, der foregik med toget på fjerde klasse til Vamdrup og derefter videre i de typiske tredje klasses timandskupeer med døre i begge sider. Vi startede med femtoget pinselørdag med omtrent halvtreds deltagere. Vi sang »Jeg elsker de grønne lunde« og mange andre fra

Deltagerne i udflugten til Mørke og Kaløvig 1. pinsedag 1914. Yderst til højre står gårdejer Hans Andersen, Kongsbjerg.

den blå sangbog, som vi jo kunne udenad, og konduktøren morede sig og ville nok gerne have stemt i, hvis han ellers havde turdet.

Da vi skiftede i Århus, fik vi at vide, at vi skulle »tage Løgten med«, når vi skulle til Mørke. Her var der stor modtagelse på banegården, hele byen var flagsmykket, foreninger med faner og musik med »Der er et yndigt land«, »Slumrer sødt i Slesvigs jord« og »Kong Christian stod ved højen mast« som afslutning var mødt frem. Og der var velkomsttale af højskoleforstander Collstrop. Vi var to, der blev indkvarteret hos præsten, pastor Morten Larsen, og vi blev som alle andre, meget hjerteligt modtaget, der blev knyttet venskabsbånd, som holder den dag i dag.

Vejret var godt, og søndag formiddag gik turen selvfølgelig til Kalø ruin med kyndig historisk vejledning. Der var madkurve (in-

gen skovtur i Danmark uden en bid brød), og selvfølgelig var hele sognet med, alt hvad køre kunne var disponibelt. Det var en lang vognrække, og støvet stod stille i luften længe efter, vi var passeret.

Om aftenen var vi alle gæster på højskolen, der blev holdt taler, og Collstrops datter sang et par dejlige sange for os.

Anden pinsedag var hjemrejsedag, der blev taget afsked og sagt tak for dennegang og på gensyn til vore værtsfolk. I Århus var vi en kort visit i domkirken og på museet, hvor vi så modeller af slesvigske runestene, og vi så et glimt af en dansk orlogsmand, vistnok krydseren »Hejmdal«. Det var en Danmarksrejse, som mange af deltagerne stadig har i smuk erindring. Men ved krigens udbrud nogle måneder senere blev forbindelsen afbrudt, men den blev optaget igen efter 1918.

Supplerende bemærkninger til Chr. Stenz

Til Chr. Stenz' venlige supplerende bemærkninger til min artikel i novemberhæftet om mindretallene og valgloven vil jeg gerne føje endnu et supplement.

Det er rigtigt, som Chr. Stenz skriver – og som jeg også har bemærket i min artikel –, at spørgsmålet om mindretals-repræsentation for et ellers utilstrækkeligt stemmetal vedrører ikke alene Kiel og København, men også Bonn.

I Slesvig-Holsten er det danske mindretal i stand til at betale den fulde gennemsnitspris for et mandat. I Danmark kan det tyske mindretal præstere *godt* en tredjedel (44 procent), mens det danske mindretal på forbundsbasis repræsenterer *knap* en tredjedel af det nødvendige gennemsnits-stemmetal.

Helt enige kan vi derimod ikke være om de vilkår, der ville være gældende, hvis Folketinget skulle beslutte sig for at fritage det tyske mindretal for 2 procents-klausulen.

Det er tænkeligt – og efter min mening ikke urimeligt –, at man ville kræve gennemsnitsprisen betalt, men jeg finder det usandsynligt, at man helt skulle forlade det fordelingsgrundlag, der har været gældende

i de danske valglove siden 1920, nemlig den største brøks metode.

Det fordelingsgrundlag, Chr. Stenz omtaler, St. Laguës forholdstalsvalgmåde med divisorerne 1–3–5–7 o.s.v., anvendes i Danmark først, når det endeligt er afgjort, hvilke partier der skal være repræsenteret i Folketinget.

Ved afgørelsen gælder – og gælder kun – den største brøks metode i forbindelse med den tredelte spærreklausul.

Derefter fordeles de mandater, partierne allerede har opnået, på områder og amtskredse efter først 1–3–5–7 og derefter 1–4–7–10 o.s.v.

Herved afgøres kun, *hvor* partierne skal have deres tillægsmandater. Det er altså et rent tilfælde, om Slesvigsk Parti opnår tillægsmandat nr. 18.

Den reelle placering afgøres ved den største brøks metode. Og her kan der højst blive tale om tillægsmandat nr. 39 – det næstsidste – under forudsætning af, at man fritager mindretallet for 2 procents-klausulen uden at sætte noget nyt i stedet.

Sigfred Jespersen.

23.255 besøgte Frøslevlejrens Museum i 1971

1971 blev et godt år for Frøslevlejrens Museum med 23.255 besøgende. Det er 3.791 flere end i 1970. Blandt gæsterne var der 10.121 børn og unge under uddannelse, og der er talt 282 skoler og større selskaber.

Frøslevlejrens Museum er lukket i vintermånederne, men skoler og større grupper

kan få adgang efter aftale med opsynet. Det første større besøg i det nye år fandt sted allerede tirsdag den 4. januar, hvor 50 lærerstuderende fra Gedved Seminarium besøgte museet.

Telefon: (046) 7 65 57 eller (046) 7 35 68.

En preussisk bekendtgørelse

Under fremmedherredømmet udsendtes fra landrådsamtet et kredsblad, der foruden at meddele kredsagens (amtsrådets) beslutninger, bragte andre officielle meddelelser som regeringsbekendtgørelser, politiforordninger, efterlysninger og meget andet. Det er absolut tør læsning, men enkelte afsnit kaster dog et klart lys over den preussiske administration.

I juli 1886 indskærper landråden, foranlediget af de to guldsåle, som kort forinden var fundet i Ladegård, danefæbestemmelserne i kong Valdemars Jyske Lov af 1241. Denne lov gjaldt jo endnu i Sønderjylland indtil 1901, men pudsigt virker det, når denne lov også i den tyske tekst kaldes »Der Jütische Lov«. Har man mon slet ikke vidst, hvad disse ord betød? Mere forståeligt er det, at dens bestemmelse om, at danefæ hører »kongen til og ham alene«, »oversættes« ved »dem Fiskus gehören«.

Den 21. sept. 1887 var man nået så vidt, at kredsagen besluttede at oprette et museum i Haderslev. Denne beslutning meddeles i kredsbladet, og da man i dette spørgsmål havde en særlig interesse i at blive forstået af befolkningen, bringer man meddelelsen på begge sprog.

Den danske tekst, som bringes nedenfor, er tydeligvis en oversættelse af den tyske. Lad gå, at man taler om kredsen og ikke om amtet, men man fastholder selvfølgelig også de tyske stednavne, og betegnelsen »Hadersleben Kreds« virker alligevel lidt mærkelig i en dansk tekst. Det er nok også et tidens tegn, at skatteinspektør Meyer beholder betegnelsen Steuerinspektor, formodentlig fordi det er en titel, som ikke bør oversættes.

Andre sproglige ubehjælpsomheder, som oversættelsen har foranlediget, gøres der opmærksom på i teksten.

Indsendelse af Kredsens Oldsager
til

Hadersleben Kredsmuseum.

Ofte bliver der i Hadersleben Kreds fundet Oldsager, f. Ex. Værktøj, Smykker og Vaaben af Steen, Metal, Rav eller Been, Urner, Kar og deslige. Slige Gjenstande have næsten alle Værd, mange endog betydelig Værd for Oplysningen om de forhen herboende Folkeslags Liv og Sæder. For at forebygge, at disse fundne Sager, som hidtil er skeet, gjemmes i private Samlinger, hvor de forblive ukjendte og utilgængelige for Videnskaben, eller at de sælges andetstedshen, deels ogsaa, idet man ikke skjønner deres Oldsagsværd, forblive uænsede eller endog, naar de bestaa af ædelt Metal, indsmeltes, har Kredsagen i sit Møde den 21. September d. A. besluttet at oprette et Museum for Kredsens Oldsager.

Den Kommission, som Forvaltningen af dette Museum er overdraget, bestaaer af Landraaden som Formand og af Kredsags-Medlemmerne Steuerinspektor Meyer i Hadersleben, Gaardeier Friis i Eisbüll, Gaardeier Skov til Bukshave og Gaardeier Bennetzen i Schioldagger.

Nogle værdifulde Privatsamlinger ere allerede erhvervede til Kredsmuseet.

Museet vil foreløbig blive anbragt i et Værelse paa Landraadsamtet og – saasnart det er i Orden – blive gjort tilgængelig for Publikums Eftersyn (Besichtigung – på dansk vilde ordet udelades) paa bestemte Dage og Timer. Tillige vil der over Indholdet blive trykt en Katalog (et katalog) i tysk og dansk Sprog (på dansk og tysk).

Til Kredsens Beboere rette vi herved den Bøn, at tilbyde Kredsens Museum alle de Oldsager, som de maatte være eller fremtidig komme i Besiddelse af, – ogsaa saadanne Sager, som tilsyneladende ikke have

stor Værdi –, det være sig enten at købe dem eller at modtage dem som Gave. Kommissionen vil give vedkommende Eiere, som indlade sig paa Salg, tilsvarende Priser (angemessene Preise – passende priser); Givernes Navne ville blive optagne i den trykte Katalog. Hvert Medlem af Kommissionen modtager Tilbud af Oldsager.

Det er ønskeligt og maa der indstændig bedes om, at der ved hver Gjenstand, som indsendes, saavidt mulig nøjagtig angives, hvor og under hvilke nærmere Omstændigheder den er funden.

Vi anmode endvidere Alle de, som interessere sig for Oldsager og for sammes Indstilling (Zusammenstellung derselben – disses samling) i Kredsens Museum, om at lade sig det være magtpaaliggende, ogsaa hos andre Personer at vække Interesse for Sagen; dog bede vi ligesaa indstændig om at afstaae fra enhver vindesyg Gjennem søgning af de gamle Gravsteder og at træde op imod, at disse Mindesmærker angribes, eftersom ved enhver usagkyndig Udgravning meget kan skades. Skulde der blive gjort Fund, som tyde hen paa (hindeuten – tyder på) Muligheden af yderligere Fund paa samme Sted, saa anmode vi om, foruden videre Efterforskning foretages, uden Ophold at gjøre Anmeldelse til Kommissionens Formand.

Til Slutning bemærkes endnu, at Museet ikke skal indskrænkes blot til Indsamling af Oldsager fra Steen-, Branze- og Jerntiden (Eisenzeit – jernalderen), men ogsaa skal omfatte andre Oldsager. Der kjøbes resp. modtages ogsaa gjerne Oldsager fra senere Perioder, som f. Ex. Paradiisfæde, Drikkekar o. s. v.

Hadersleben, den 20. Oktober 1887.

Kreds-dagskommissionen for Oprettelsen
af et Hadersleben Kredsmuseum.
Schreiber, Landraad, Formand.

Såvidt den danske del af denne bekendtgørelse, som dyrlæge Schmidt nok kunde have givet en bedre form. For ham kneb det mere med det tyske, og det måtte han øve sig i i museets første protokoller, som han på denne tid begyndte at føre.

Hvad angår de nævnte *paradisfæde* (Paradiesschüssel), så har dette ord ikke været til at finde i noget tilgængeligt dansk eller tysk leksikon. Men i Hopttrup kirkeblad for 1926 nævner Martin Gram »et stort prunkfad, et såkaldt paradisfad, prydet om randen med en latinsk indskrift«.

Denne betegnelse, et paradisfad, er måske ikke helt gået i glemme. Måske nogen af læserne kan fortælle, hvad man mente.

Boganmeldelser

Steffen Steffensen: Nustrup sogn
1971, 199 s. ill.

Hvad er qverst? Når jeg spørger Dem, er det, fordi forfatteren af den nye bog om Nustrup sogns historie, som formodentlig er ment som et populært værk, mener at kunne bruge dette og lignende udtryk uden nogen form for forklaring. Qverst er i øv-

rigt det samme som kværsæde og er en afgift, der oprindeligt betaltes for fritagelse for leding. Hvis det er trist, at fagfolk undertiden skriver uforståeligt for menigmand, når det ikke er nødvendigt, er det utilgiveligt, at en amatør – som i dette tilfælde – gør det. Men så er der måske tale om et sprænglærd værk? Tværtimod! Bogen er yderst primitiv og fuld af grove sjuskefejl.

Som eksempel på det sidste kan de skemaer, der indleder hvert afsnit om de enkelte byer, nævnes. De er, selv om det ikke nævnes nogetsteds, blot skrevet af efter Falkenstjerne og Hude: Sønderjydske Skatte- og Jordebøger, men alligevel er det lykkedes at få mange af navnene forvansket, at få et navn anbragt under en forkert by, at få opgivelserne i rigsdaler, mark og skilling, medens der i virkeligheden er tale om mark, skilling og penning, at bringe tallene for nogle typer afgifter uden angivelse af møntenhed, at få tallene byttet om i rubrikkerne osv.

Mange af værkets svagheder viser sig allerede på første side, der handler om landskabet. Selv om forfatteren roser sig af at være lokalkendt, har han her følt det tilstrækkeligt blot at skrive Trap af næsten ordret, og uden at forklare geologiske betegnelser som bakkeø og hedeblade. Trap forklarer det naturligvis ikke under hvert sogn, men har dog forklaringen i samme bind (s. 65 ff.), og i et populært værk burde det være en selvfølge. Trap er et glimrende værk, men forsøger ikke at være underholdende. Ved mekanisk at gentage Trap opnår man derfor kun en tør og skematisk stil. I bogen om Nustrup sogn viser det sig vist mest grotesk i afsnittet om kirken, hvor leksikonstilen er bevaret: »Sygekalk fra 1792. To par sengotiske alterstager. Processionskrucifiks fra begyndelsen af 1400-tallet...«, osv. Det store, fremragende værk »Danmarks kirker« ville have været mere velegnet til afskrivning, men er åbenbart ikke benyttet. Herved kunne man ellers have undgået en del misforståelser, bl. a. med hensyn til Skt. Hjælper-krucifikset.

Da der ikke findes kildehenvisninger, er det undertiden svært at finde ud af, hvilke bøger eller tidsskrifter, der er skrevet af fra. Afsnittet om oldtidsminderne er dog tydeligvis afskrevet efter Nørgaards lille 33-siders bog fra 1902, »Fra Nustrup Sogn«. Her finder man også forklaringen på afsnittets ganske uforståelige, kodeagtige afslutning:

»A. 41. B. 45. C. 09 ...«, der med den rigtige opstilling viser sig at være en optælling af sognets kæmpehøje. Midt i afsnittet om kæmpehøjene finder vi dog også nogle nye betragtninger om, hvordan vi i dag står i levende kontakt med den »før-reformatoriske fortid«. Det må vist være forfatterens egne refleksioner.

Det skulle vist ikke være nødvendigt at ofre mere plads på en nærmere gennemgang af bogen, da dens karakter må fremgå tilstrækkeligt tydeligt ved de anførte eksempler, og da dens svagheder for det meste er af en sådan art, at de let vil kunne undgås af andre lokalhistoriske forfattere, men måske er der grund til at pege på en skønhedsfejl, som bogen har fælles med mange andre lokalhistoriske værker. Der tænkes på den meget almindelige tendens til at aftrykke tilfældige aktstykker i deres fulde ordlyd, blot fordi forfatteren har kendskab til dem. I virkeligheden skal en kilde være meget betydningsfuld eller morsom for at kunne tåle, at større afsnit gengives ordret. I det anmeldte værk fylder en tilfældig kontrakt i fuldstændig gengivelse næsten tre sider. Når netop denne kontrakt er valgt, må det være, fordi forfatteren tilfældigvis har kendt den. Dette er i hvert fald tilfældet med Ålkær skolekrønike, der trykt i uddrag breder sig over ni sider. Herom skriver forfatteren s. 95, at de andre skolekrøniker mangler. Det passer ikke. To andre skolekrøniker fra sognet (Nustrup og Bæk) findes på landsarkivet i Åbenrå. I det hele taget er der på landsarkivet meget materiale, der kan anvendes uden større besvær.

Flere og flere sogne får efterhånden deres historie skrevet og udgivet på tryk. Det er ofte lokale amatører, der giver sig i lag med opgaven, og med deres lokalkendskab og med den iver og omhu, de – ofte gennem mange år – anvender på indsamlingen af oplysninger, bliver resultatet som oftest udmærket. Her kan de historisk interesserede i sognet finde oplysninger om stedets liv i fortiden, her

kan man finde svaret på spørgsmål, der kan melde sig for den lokalhistorisk interesserede: Hvornår blev møllen egentlig bygget? Hvornår fik man elektricitet? Lå der ikke engang en borg her? Og den rigtigt skrevne sognehistorie er underholdende læsning for egnens beboere. Her er historien gjort levende og er knyttet til de kendte steder. Men også for de historikere, der arbejder med hele landet som virkefelt, kan de lokalhistoriske værker blive af uvurderlig betyd-

ning. Den stedkendte lokalhistoriker kan på sit begrænsede område gå i dybden og finde et stort materiale frem, som kan udnyttes af andre historikere. Men det kræver naturligvis, at oplysningerne er korrekte og af kvalitet, og også helst, at bogen bliver forsynet med gode registre. Amatørerne har ingen grund til at holde sig tilbage. Hvis de arbejder seriøst med stoffet, kan de sagtens honorere de krav, der må stilles, hvis læserne ikke skal holdes for nar.

Viggo Petersen

En ejendommelig anmeldelse

Bjørn Svensson har i månedsskriftets nr. 12/1971 s. 496–97 anmeldt lærer H. E. Sørensen bog om Viggo Lausten-sagen. I stedet for at holde sig alene til bogens indhold, ofrer Bj. S. en væsentlig del af spaltepladsen på noget, som H. E. Sørensen bog *ikke* handler om – nemlig kommunisternes holdning før og under besættelsen. Hvorfor? Jo, H. E. S. er kommunist, og da kommunisternes parti »i anlæg og struktur« var et »landsforræderparti« og kommunisterne derfor »altid (måtte) behandles som potentielle landsforrædere«, ja så er »kommunisterne ikke de rette« til at kritisere det kapitel, der omhandler besættelsestiden, selv om der som Bj. S. selv siger er »meget at kritisere«.

Bj. S. bruger datidsformen: kommunisterne *var* om ikke aktive så dog potentielle landsforrædere. Betyder det, at Bj. S. frikender *nutidens* kommunist og deres parti for disse grove beskyldninger? Ingenlunde! Selv om Bj. S. må vide – og ellers let kunne have skaffet sig at vide – at forfatteren af den bog, han »anmelder«, kun var et lille barn i besættelsestiden og at han først for få år siden har erhvervet sig retten til at bære betegnelsen kommunist, så skal han dog fratages retten til kritik af forhold, der for ham er *forfædrenes* historie. Fordi hans partimæssige »aner« af Bj. S. uden skygge af ret kaldes landsforrædere.

Bj. S. løfter den politisk-moralske pegefinger: »Kommunisten H. E. Sørensen må forstå, at vi, der har oplevet den tids kommunistiske bedrif-

ter finder, at Lausten-sagen her er misbrugt til kommunistiske formål«. Skal vi så igen underforstå »landsforræderiske formål«? Og hvilke af »den tids kommunistiske bedrifter« kan det mon være, at Bj. S. har »oplevet«? Man får en fornemmelse af, at han ikke under besættelsen kan have oplevet så forfærdelig meget i så henseende, men hørt så meget mere i de stuer, hvor han den gang færdedes. Man kan da ikke få sig selv til at tro (eller kan man?), at Bj. S. i den *fælles* kamp for *Danmarks befrielse*, hvori kommunisterne dog spillede en rolle, har kunnet udføre større »bedrifter« uden at opleve kommunisterne som alt andet end landsforrædere.

H. E. Sørensen bog om Lausten-sagen er ikke noget mesterværk, og der er grund til at tro, at meget af indholdet ville være blevet fremstillet anderledes, hvis forfatteren selv havde oplevet besættelsestiden som voksen. Hans konklusioner er nok mange gange forenkledede. Men han har boret i en uopklaret sag om en dansksindet tysk statsborgers død efter arrestation af besættelsesmagten. En sådan boring må næsten *nødvendigt* føre til, at der øves kritik mod danske myndigheder.

Selv om H. E. Sørensen måske rammer forskert i en del af sin kritik, er det i hvert fald langt under *anstændigt niveau* at ville nægte ham *retten til kritik* med den af Bjørn Svensson anførte begrundelse.

Ib Nielsen
Lovtrup, Tinglev

Bag bogen

Når en mand skriver en bog om besættelsestiden, er det vanskeligt bagefter at undskylde forfatteren med, at han var barn under besættelsestiden. I øvrigt står landsretssagfører Carl Madsen jo bag bogen om Lausten-sagen, og han var intet barn dengang. Carl Madsen er ikke med i denne sag, fordi han interesserer sig for Viggo Lausten, men fordi Viggo Lausten kan bruges i hans kamp mod myndighederne.

Det er relevant i en anmeldelse at gøre opmærksom på, at en bog efter anmelderens mening har et andet sigte end det, der umiddelbart giver sig til kende. Det er mig bekendt stadig et kommunistisk formål at bekæmpe det parlamentariske demokrati bl. a. ved at underminere de demokratiske institutioner, til hvilket formål besættelsestiden benyttes med forkærlighed, in casu Lausten-sagen.

Carl Madsens forord til bogen handler udelukkende om hans kamp mod det demokratiske samfunds organer, myndigheder og historieskrivere: »Det er en nyttig bog, også fordi den er med til at åbne en bredere kreds' øjne for den kendsgerning, at det danske folk belyves og bedrages om dets nyere historie – og om det, der foregår omkring dem.« Videre fremhæver han, at slutninger fra det, der var, til det, der er, vil påtvinge sig: »Nutiden er den forlængede datid. Derfor er den historiske sandhed så farlig.« Det er ikke på titelbladet, men i forordet, kursen er afstukket.

Jeg nægter ikke H. E. Sørensen retten til kritik, men jeg forbeholder mig retten til at hævde, at kommunisterne ikke er de rette til at kritisere. De er det ikke af to grunde. For det første, fordi de vil omstyrte vor samfundsform for at få et system, der afskaffer retten til frit at kritisere. For det andet, fordi kommunisternes forhold til myndighederne i 1930'erne og 40'erne var præget af, at kommunisterne klart havde placeret sig uden for det danske fællesskab med deres parti organiseret som en sektion af Komintern og undergivet dennes eksekutivkomité med sæde i Moskva, med Sovjetunionen pro-

klameret som alle kommunisters sande fædreland, med dyrkelse af illegal virksomhed over for det danske demokrati, med revolution og borgerkrig som de anerkendte midler etc. etc. Når Ib Nielsen skriver om »fælles kamp for Danmarks befrielse«, må han tænke på tiden efter Hitlers overfald på Sovjet, for før den tid frabad kommunisterne sig at få Danmark befriet af engelske bomber og bajonetter (se Arbejderbladet 21. januar og 8. marts 1941), og de stemplede folk med andre ønsker som »engelske krigsagenter« o. l.; vestmagterne var dengang alene om at føre krig mod Hitlers Tyskland.

I den konkrete sag har H. E. Sørensen, Skærbæk, skrevet en bog om Viggo Lausten, der i 1940 blev anklaget for at være engelsk agent, og forfatterens synsvinkel angives f. eks. side 141 af en bemærkning om, at det jo var særdeles fortjenstfuldt at spionere til fordel for England imod Tyskland. Men dengang mente kommunisterne det modsatte. Skal den historiske sandhed bruges politisk, skal også det tages med, som rammer kommunisterne. Ellers belyves og bedrages det danske folk om dets nyere historie, for at bruge Carl Madsens ord.

Carl Madsen har med udgangspunkt i min anmeldelse i Sønderjysk Maanedsskrift stillet mig syv spørgsmål, og han har fået syv svar. Da han ikke synes at have interesse i at dele dem med offentligheden, har jeg ladet dem offentliggøre i Weekendavisen (21. jan. 1972) og i Jyllands-Posten (30. januar 1972).

Udførligere dokumentation findes i min bog »Sådan er kommunisterne«, udkommet 1949, hvortil de tre kommunistiske folketingskandidater, H. E. Sørensen, Ib Nielsen og Knud Andersen (den sidste har haft sit angreb i Vestkysten 17. januar 1972), kan henvises.

Kun en klar kommunistisk afstandtagen fra den gamle kurs kan ændre den skeptiske holdning hos dem, der har oplevet kommunisternes kamp imod det danske fædreland.

Bjørn Svendsen

Grænselandsdagbog

VED FR. RUDBECK

SYD FOR GRÆNSEN

1. december: Den danske skole i Ladelund holder 35 års jubilæum.

4. december: Det er 150 år siden, diget omkring Wilhelminekoogen i Ejdersted, der bærer navn efter Frederik VI.s datter, kunne lukkes. Koogen hører nu til Tating kommune.

I Rendsborg byråd forelægges planer om at åbne en ny børnehave hvert år i de kommende 4 år. I øjeblikket er der en børnehavestedsplads til hvert 3. barn. I 1975 vil der være en børnehavestedsplads til hvert 2. barn i byen.

På et møde omfattende repræsentanter for de frisiske organisationer fastslås det, at tiden for oprettelsen af et »Landskab Nordfrisland« er forpasset. Måske kan der i stedet skabes et frisisk arbejdsfællesskab.

7. december: Socialdemokratiet i Slesvig-Holsten opretter et Kontaktudvalg Nord med henblik på samarbejde efter Danmarks og Norges formentlige indtræden i fællesmarkedet. Lederen af den nye afdeling bliver socialdemokratiets landsformand, Joachim Steffen.

På årets sidste landdagsmøde anbefalede landbrugsminister Engelbrecht-Greve på trods af en CDU-kritik mod en fortsat støtte til Program Nord, at programmet yderligere udvides. Målet for landsregeringens landbrugspolitik er efter evne at støtte alle levedygtige landbrug.

Erhvervsfremmeselskabet Nord fastslår på et repræsentantskabsmøde, at Sydslesvigs

vestkyst i stigende grad forsømmes, og at det er tvivlsomt, om den hidtidige finansieringshjælp til vestkysten vil blive opretholdt. I årets løb har selskabet haft henvendelser fra 30 hjemmehørende virksomheder, som ønskede at udflytte eller udvide. Der er oprettet to nye virksomheder og startet en dansk, en svensk og en kanadisk virksomhed. Der forhandles desuden med yderligere en række skandinaviske og tyske virksomheder om oprettelse af afdelinger i Sydslesvig.

8. december: Kielregeringen nedskærer tilskudet til Flensborg teater med 283.000 DM.

9. december: Europa-Unionen arbejder med planer om, at Husum slot skal gøres til hjemsted for et Europa-akademi med særlig kontakt til skandinaviske lande.

I Vesterallé i Flensborg indvies en ny dansk børnehave.

10. december: Mens den danske børnehave i Bredsted må nøjes med et kommunalt tilskud på 600 DM., ydes der 14.000 DM til en tysk børnehave, som drives af Arbeitsgemeinschaft Deutsches Schleswig.

I Flensborg dannes gennem et samarbejde mellem Vesttysklands 11 største romfabrikker en ny »Rom-Union«.

11. december: Harreslev ungdomsforening, som blandt sine tidligere formænd tæller kendte navne som Fr. Mommsen, Niels Kjems og Niels Bøgh Andersen, fejrer 50 års jubilæum.

12. december: »Christian Peter Hansen Pri- sen«, den såkaldte Friserpris, tildeles pensioneret folkeskolelærer Meinert Nielsen, Ti- num, for hans arbejde for bevarelsen af det frisiske sprog.

14. december: Den tyske og den danske bør- nehavn i Tønning får hver i 1972 et kom- munalt tilskud på 3500 DM.

Sydslesvigsk Vælgerforenings landsstyrel- se må på et møde erkende, at der ikke er enighed vedrørende Flensborg by og amts stilling efter 1974, eller om Slesvig og Flens- borg amter skal slås sammen. Der er dog enighed om i sidste instans at tilstræbe op- rettelsen af et amt Sydslesvig.

16. december: Til Program Nord vil der i 1972 blive anvendt 68,7 mill. DM. De 40 mill. skal anvendes til grundforbedringer.

Kielregeringen bebuder et stop i den vi- dere udbygning af de turistmæssige områder i landet. En betonisering af kysten vil ikke blive tilladt.

17. december: 1217 danske foredragsarran- gementer i Sydslesvig har i året 1970/71 samlet ialt 58.312 deltagere, og til 62 teater- forestillinger kom 16.845 tilskuere.

20. december: Socialdemokratisk Samfund i Sønderjylland retter en kritik mod den dan- ske byrådsgruppes dispositioner i forbindelse med overborgmestervalget i Flensborg og kalder det et ryk til højre, hvilket skønnes inkonsekvent på baggrund af SSV's program og interesser, som ligger nærmere SPD end CDU.

I mindet om afdøde vandrelærer Jørgen Jørgensen, Slesvig, opretter familien et legat, hvis årlige rente skal tilfalde en afgangselev ved Hiort-Lorenzen-skolen i Slesvig.

22. december: Det sønderjyske udvalgs sær- lige kontaktudvalg til Sydslesvig, 5-mands- udvalget, får et nyt medlem. Folketingsmed-

lem Rolf Lütken afløser Skræppenborg Niel- sen, mens P. Gorrsen, E. Haunstrup Clem- mensen, Simon From og Claudi Westh gen- vælges.

26. december: Det ventes, at motorvejen om- kring Flensborg og til grænsen kan være færdig om 4 år.

28. december: Den sydslesvigske studenter- organisation FSS ophæves. Kun bladet FSS- Nyt fortsætter.

30. december: Slesvig amt talte i 1970 kun 99.980 personer mod 101.036 i 1969. An- tallet af landbrug i amtet er gået tilbage fra 4986 til 3603. Her er antallet af brug mel- lem 0,5 og 20 ha mindsket fra 3000 til 1891. Kun 18 pct. af amtets indbyggere er nu be- skæftiget ved landbruget. Amtet har 94 in- dustrivirksomheder, som beskæftiger 3747 personer.

NORD FOR GRÆNSEN

1. december: Gennem 20 år er Der Nord- schleswiger udkommet som dagblad. Bladet startede som ugeavis den 2. februar 1946.

Det tyske mindretals skolekonsulent A. Lessow ser ingen vanskeligheder for de fem fuldt udbyggede tyske skoler i Haderslev, Åbenrå, Tinglev, Sønderborg og Tønder. Også skolerne med tre-fire klasser vil fort- sætte, og kun eventuelle vanskeligheder med at skaffe ledere kan tvinge til lukning.

6. december: Gennem Egnsudviklingsrådet er der fra 1958–71 ydet 53 tilsagn om stats- garantier til virksomheder i Sønderjylland til et samlet beløb af 40 mill. kr.

Sønderjyllands amtsråd vedtog at yde 45.000 kr. til det tyske biblioteksvæsen. Det socialdemokratiske mindretal fandt et tilskud på 30.000 kr. tilstrækkeligt.

8. december: Bund deutscher Nordschleswigers kulturudvalg meddeler, at der i første halvdel af 1972 gennemføres ti teaterforestillinger og fem koncerter trods dårligt besøg ved de tyske teaterforestillinger.

Tronfølgeren, prinsesse Margrethe overrakte Ingridfondets rejsestipendier til ti unge stipendiater.

A. P. Møller Fonden bevilger 100.000 kr. til Tønder museum og 25.000 kr. til de sønderjyske søndagsskolecenter »Tonneshøj« på Haderslev Næs.

10. december: Bibliotekar P. Rohleder, Sønderborg, kritiserer i et indlæg i den sønderjyske presse de to mindretals biblioteksvæsen, som han finder er en absurditet.

13. december: Det slesvigholstenske Hjemstavnsforbund har indsamlet 52.000 DM til en tysk børnehave i Padborg. Ialt er der siden 1952 gennem hjemstavnsforbundet indsamlet 2,2 mill. DM til støtte for 15 tyske skoler og børnehaver. Nu ophører den årlige indsamling.

14. december: Indenrigsministeren beslutter mod Sundhedsstyrelsens indstilling, at Højer apotek skal bevares.

15. december: Haderslev byråds kulturudvalg bevilger 19.000 kr. til forsamlingshu-

sene i Vilstrup, Mastrup og Årøsund. Der tages senere stilling til en ordning for forsamlingshusene i Hyrup og Vonsbæk.

20. december: Til ny formand for det tyske mindretals kommunalpolitiske arbejdsfællesskab vælges kommunalbestyrelsesmedlem Andreas Roost, Løgumkloster.

Som tysk medlem af Sønderjyllands Erhvervsråd valgtes viceborgmester Hans Holm, Tinglev.

24. december: Gennem en gave på 20 mill. kr. har fru Mads Clausen overdraget majoriteten af stemmeberettigede aktier i Danfoss A/S til en fond.

29. december: Amtsborgmester Erik Jessen siger i en nytårsudtalelse, at han gerne vil forhandle om en udvidelse af amtsrådet fra 25 til 27. medlemmer.

31. december: At stoppe forureningen i fem østjyske fjorde, deriblandt Haderslev og Åbenrå fjorde, vil koste 80 mill. kr. Mens forholdene i Haderslev fjord er yderst kritiske, er man stort set tilfreds med forholdene i Haderslev fjord.

Om bekæmpelsen af forureningen af Flensborg fjord optages der nu direkte forhandlinger mellem Flensborg by og Sønderjyllands amt.

OUGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye og den ældre litteratur på hylderne

Haderslev - tlf. 2 25 71

Grænselandets liv Grænselandets sang

møder De i

Ajdske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

Idræthøjskolen i Sønderborg

Højskole med lederuddannelse i gymnastik, boldspil, fri Idræt og svømning. 6 mdr. vinterskole for mænd/kvinder fra 3/10-28/3. 3 mdr. sommerskole for kvinder fra 3/5-28/7.

Tlf. (044) 2 18 48

Bent Brier.

Besøg
landsdelens
museer

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri A/s

Jernbanegade 8, Tønder, tlf. 2 15 50

M. Schumanns Klædefabrik A/S

Afd. for kemisk rensning TRYLIN

Haderslev

WINDFELD-HANSENS BOMULDSSPINDERIER A/S VEJLE

LØGUMKLOSTER HØJSKOLE

Kursus begynder sept., nov., febr. Korte sommerkursus.

Tlf. 4 33 25

ANDELSBANKEN

Haderslev

Aabenraa

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

Jyllands Kreditforening

HADERSLEV
TELEFON NR. (045) 2 27 25

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. Kjærby A-S
Højer

Ladelund Landbrugs og Mælkeriskole Brørup station

A/S Sønderjydsk Frøforsyning
Frøavl & Frøhandel
Aabenraa

OVE ARKIL A/S
CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR
HADERSLEV

Hejmdals
BOGTRYKKER
AABENRAA TLF. (045) 2 31 32

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

HORSENS HAVN

- Mange moderne stykgodskraner
- 7,00 m vanddybde
- Havnen kan besejles dag og nat
- Store arealer ved kaj og jernbanespor ledige til udleje

Selskabs- og udflugtskørsel

Ruteautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By

Haderslev, tlf. (045) 2 38 55

Morso Stobegods

Aktieselskabet
N. A. Christensen & Co.
Kongelig Hofleverandør
NYKØBING MORS

Sønderjysk Månedsskrifts adresse:
H. P. Hanssensvej 9, Haderslev,
tlf. (045) 2 17 37.
Redaktørernes adresser:
Viceskoleinspektør W. Christiansen,
Brorsonsvej 37, Tønder, tlf. (047) 2 18 78.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz,
Tøndervej 173, Abenrå, tlf. (046) 2 14 50
Cand. polit. Inger Bjørn Svensson,
H. P. Hanssensvej 9, Haderslev.
Tryk: Th. Laursens Bogtrykkeri A/S,
Tønder.

HOPTRUP HØJSKOLE - Hoptrup

Vinterskole for unge mænd og kvinder
3 ell. 5 mdr. fra november ell. januar.
Sommerkole for unge mænd og kvin-
der, 3 ell. 5 mdr. fra maj. Axel Nielsen

DANEBOG HØJSKOLE - ALS

3 mdr. sommer-, 5 mdr. vinterskole
Tlf. (044) 6 41 12

Gunner Rasmussen

TRY

HØJSKOLE

9330
Dronninglund
Sygeplejehøjskole

SØNDERBORG HANDELSSKOLE

Handelsgymnasium - Handelshøjskole-
afdeling

Sdr. Landevej 30 - Tlf. (044) 2 55 25

TØNDER STATSSEMINARIUM

Grønlandsseminariet
tilmelding for 1971/72 helst inden
1. maj, senest 30. juni.
Telf. (047) 2 12 30

GRAM

KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM 1/3 • VOJENS